

Det Tolvte Capitel

Danske Konger af den Oldenborgske Stamme fra

Kong Christians I. til Christian V.

Død.

Efter at jeg I foregaaende haver givet et kort og sammendraget Udtog af vort Lands gamle Historie, særdeles af vore Danske Kongers personlige Character og deres vigtigste Bedrifter, saavidt derom haves nogen paalidelig Efterretning, vil jeg paa samme Maade, opregne Landets Regentere i den sidste Hoved-Periodo.

Christianus I.

Nyt Konge-Val Født An. 1425, Greve til Oldenburg, af ovenbemeldte Forældre, og paa sin Morbroders, den Holsteenske Greve Adolphs Forslag, An 1448, af de Danske Stænder udvalt til den arfvingsløse Danske Krone, ligesom An. 1450 af de Norske og An. 1457 af de Svenske, hvilke først havde udvalt Carl Knudsen, men ved indbyrdes Ueenighed, endelig saae sig nødt til at forlade hans Partie, og efterleve den Calmarske Union, den de dog siden paa nye frafaldt, da dem syntes, at Kongen havde størst Yndest for de Danske, og forlod sig meest paa deres Troskab. Nogle af deres Geistlige ville han ydmyge. Det gav Carl Knudsen Anledning til at bemægtige sig den frasagte Throne paa nye, og det Forsøg Kongen gjorde An. 1471 med sin Flode for Stokholm, faldt ilde ud, da og Kongen selv blev bleseret i Munden. Af Person var Kong Christian meget anseelig, af Gemyt mild og (245) venlig, derhos en mandig og viis Here, samt en Elsker af gode Videnskaber, hvorfor han An. 1478, stiftede det Kiøbenhavnske Universitet. An 1459 arfvede han, efter sin Morbroder Grev Adolph, baade Slesvig og Holsteen, hvilken sidste i hans Tid blev gjort til en Fyrstendømme. Ditmarskerne havde hidindtil, enten villet være deres egen Herrer, eller og staae under Erke-Bispen af Bremen. Nu bragte Kong Christian det derhen, at deres frugtbare Land, saasom en Deel af det smatlige Holsteenske Lehn, ved Kæyserlig Myndighed, blev Kongen tilkiendt. Men de Uroeligheder som deels de Svenske, deels hans Broder Grev Gerhard opvakte, tillode ey endnu at bruge Magt mod dem. Staden Hamborg hyldede ham, dog uden Eeds Afleggelse, Anno 1461. Ligesom tre af hans Formænd havde gjort Andagts-Reiser til den hellige Grav, ville han og der i ligne dem, men kom Anno 1474 med sit Følgeskab af 150 Heste, ikke længere end til Rom, hvor Pave Sixtus IV fritog ham for sit Løfte, logerede ham 21 dage i det vaticanske Palads, og forærede ham nogle Helligdomme, ligesom han gjorde Paven en Foræring af Hermelin of Stokfisk. (*)

(*) I Rom skal han, ligesom fleere, ikke være bleven opbygget og bestyrket men have fundet Anstød, ved at see saa stor Vanhellighed i det Romerske Hof, da han selv synes at have været af en alvorlig Gudsfrygt.

Efter 33 Aars priselige Regering, døde Kong Christian Anno (246) 1481 paa Kiøbenhavns Slot. 55 Aar gammel, og blev begravet i det af ham selv opbygte Hellige Tre Kongers-Capell ved Roskild Dom-Kirke, hvor en sort Marmor Pilere, som bærer Hvælvingen, viser Maal af hans Legems Høyde, hvilken haver været meere end sedvanlig.

Ridder-Orden af Elephanten. Bemeldte Capelle var beskikket til et Samlings-Sted for det halvgeistlige Broderskab, som denne Konge der oprettede Anno 1474, og hvor paa han tog Pave Sixti IV. Confirmation, som staaer at læse Annal. Eccl. Dan. T, II. p. 663. da enhver af Selskabets Lemmer paalegges en ugentlig Faste ec. Dette ansees af nogle for Begyndelsen til den berømmelige Ridder-Orden af Elephanten, skjønt andre holde den for ældre og stiftet af Kong Canuto VI. Ja søges dens første Oprindelse i den saa kaldte hellige Krig. Af Kong Friderich II. og Christian IV samt deres Efterkommere, er denne Orden bragt i større Anseelse, saa og Ordenstegnet forandret, hvorom meere kand læses i Birkerodii Breviar. Eqvest.

Ægteskab og Afkom. Med sin Formands Kong Christophers Efterladte Enke-Dronning Dorethea af Brandenburg, havde Kong Christian I foruden Prinds Olaf og Knud, som døde i deres Barndom, tvende efterlevende Sønner, navnlig Prinds Johannes som strax fulgte ham paa Thronen, og Prinds Friderich som først blev Hertug i Slesvig og Holsten siden ogsaa Konge i Dannemark, efter sin Broders-Søn Kong Christian II Undvigelse. Hans eeneste Daatter Margreta blev giftet med Kong Jacob II i Skotland, hvilken til Pant for hendes Medgift, fik indtil videre, de orcadiske Øer, fordum Norge, nu Skotland tilhørende, skjønt man siden nogle gange haver tilbødet sig at indfri det Pant. (247)

Johannes.

Stor Seyer over de frafaldne Svenske. Saa kaldet efter sin Morfader, den Brandenburgske Churfyrste Johannes Alchymista, var født Anne 1454, og blev i sin Ungdom hyldet af alle tre nordiske Rigers Stænder, siden giftet 1478 med Dronning Christina, den Sachsiske Churfyrstes Ernesti Daatter. Ved sin Faders Død, tiltrådte han Dannemarkes og Norges Regimente, men den Svenske Krone blev ham, af Souverneuren Steno Sture, gjort stridig, indtil Anno 1497. Da han med Magt udførte den der til havende Rettighed, efter den Calmarske Forening. Ved Rødebroe kom det til et decisiv Feldtslag som var eet af de største den Danske Armee nogen Tiid haver vundet. Ikke mindre end 30.000 Svenske, fornemmelig Dale Karlede, som deres bedste Soldater, bleve nedlagte. Siden blev Souverneuren Steno Sture slagen for Stokholm, Slottet indtaget og Kong Johannes sat paa Thronen. Dernæst var man betænkt paa at udføre sin Ret med samme Magt, mod de gienstridige Ditmarsker. Men det slog fejl. Kongens Broder Hertug Friderich, med hvilken han havde deelet de Slesvigske og Holsteenske Lande, tog deel i Krigen, og begge droge Anno 1500 med en vældig, men overmodig og alt forsikker Krigshør, ind i Ditmarsken. **Nedslag i Ditmarsken.** Der leed de et Nedslag paa 4000 Mand, blandt hvilke vare 600 af Adel, som foragtede hine Bønder. Disse forlode sig paa deres Lands bløde Grund, giennemskaaren med mange Vandgrave, hvor det tunge Rytterie blev siddende og ikke kunde værges sig. Da tabtes den for en Helligdom anseete Fane Dannebroge, af hvilken Kong Waldemars II havde betient sig i den Lieflandske Krig og som siden gemeenligen fulgte den Danske Hær. (248)

I Anledning af denne ulykkelige Tildragelse, bleve de jevnligen misfornøiede Svenske Stænder til Sinds, at unddrage sig Kong Johannis Regimente. De beleirede Stokholms Slot og toge hans Dronning Christina der til fange: Saa foreenede de sig og med Lybeckerne, og skaffede de Danske meget at gjøre, indtil disse under den tapre Tyge Krabbes Anførelse, faldt ind i Sverrig og afslog den mod dem udsendte General Age Johansen, hvor efter de fore frem i Landet med megen Haardhed, indtil de Svenske omsider Anno 1512 i den Malmøske Fred, lovede enten at tage

Kongens Søn til deres Konge, eller at betale aarlig Skat. Dog denne Tvang hjalp lidet til at vedligeholde den Calmarske Forening. Den satte Gemytterne meget meere i Forbitrelse, og da Kongens Død indfaldt i næstfølgende Aar 1513 saa holdte sig de Svenske til deres Landsmand Steno Sture. **Krig med Hanse-Stæderne.** Hanse Stæderne under deres Hovet Lybeck, forsømede ikke at fiske i de rørte Vande, og at understøtte det Svenske Affald fra den Calmarske Forening, som lovede deres Handel ingen Fordeel, hvis den nogen Tiid havde faaet Bestandighed, da disse foreente Rigers Magt syntes ikke at taale nogen Modstand. I denne Kiøbmands-Krig gik det, paa begge Sider, ikke af, uden Cold og Uret. Øster-Søen vrimlede af Capere, som opbragt Kiøbmands-Skibe, og Hanse-Stræderne hevnedes sig med Mord og Brand paa de Danske Kyster, hvor de kunde kaste i Land. **Kongens Caracteer.** Dette gav Kongen Anledning til at forøge den Danske Søe-Magt og at lade bygge saa store Orlogs-Skibe, som før ikke fandtes i vore Far-Vande. Af Person var Kong Johannes som hans Herr Fader, en fyldig, stor og stærk Herre, en Hader af Overdaadighed, og daarlige Moeder i Klædedragt, Mad og Drikke, samt troefast og Ord holdig, (249) hvilket endogsaa hans Fiender maatte tilstaae. Hans Gemyt var godhiertigt og intet mindre end haardt, tyrannisk og voldsom, dog noget alt forfærdiget til at fatte Mistanke, som sluttes af den ham ellers ulige Adfærd, mod en riig Ridder navnlig Paul Laxmand, hvilken blev myrdet paa Høybroe i Kiøbenhavn og hans Død uhævnet, samt hans Gods eonsisqveret, da man, uden Beviis, ansaae ham for at have ført utilladelig Brev-Vexling med Kongens Fiender. Dette blev siden meget fortrødt, og i de melancholske Timer, som undertiden kiendelig betyngede denne Herres Sind, hørde man ofte Laxmands Navn med klagende Stemme; Thi sædvanligen var Guds frygt og en god Samvittigheds Medhold, hans Hovet-Regel. Til det samme formandede han sin Søn og Eftermand, antog sig troeligen sit vigtigste Embede, og døde i dets Forretning, da han drog omkring Landet, for at pleye Retten og sees paa Ting-Stæderne, men var bleven vaad og forkølnet i Skierne-Aae, hvilke forvoldte hans Helsot An 1513 i Aalborg, hvorfra Liget blev bragt til Odense, og nedsat i Graabrødre Kloster-Kirke, for hvilken Monke-Orden han havde haft særdeles Yndest.

Christianus II.

Slet Opdragelse. En Søn af næstforegaaende, men vanslægtende fra hans Dyd og derover en ulykkelig Regent, da han i en hvær anden Stand, synes at kunde have været bedre. Paa Nyeborg Slot blev han født An 1481 og opfødt hos en Canik i Kiøbenhavn, da hans Hr. Fader fulgte Krigen i Sverrig, og ved sin Hiemkomst, fandt Prindsen ilde opdragen, hvilket man alt for sildig og med Strængthed, søgte at forbedre, (250) (*Latin 250) Hans legemlige Constitution var meget stærk og god, hvorfor han ogsaa bragte sit sorigfulde Levnet indtil 78 Aars Alder. Derhos var han meget hidsig og heftig, ligesom hans Galde-Blære omsider fandtes fuld af smaa røde Steene. Af Melancholie, saasom en Arve-Syde, saae man ham ofte plaget. Da han havde naaet en mandig Alder, sendtes han af sin Herr Fader, saasom Statholder til Norge, hvor han, særdeles i Krigen mod de Svenske, beviiste stor Tapperhed og indtog nogle af deres Grendse-Stæder: Siden forelskede han sig paa Bergens Torv, i en Hollandsk Pige, ved Navn Dyveke, som solgte sin Moders Sigbrits Bakkelse. Dem førte han begge med sig til Dannemark, sig selv til liden fromme. Efter sin Hr. Faders Død, steg han 1513 paa Danmarks og Norges Throne. To Aar derefter, fik han til Ægte Isabella eller Elizabeth Kong Philippi af Castilien hans Datter og Kæyser Caroli V Søster, (**) et Svogerskab som vel forøgede (251) hans Anseelse, men dog ikke formaaede de Svenske Stænder til at antage ham for deres Konge, endskiønt de, ikke mindre end de Danske og Norske, havde i hans Ungdom hyldet ham, som Arving til deres Crone.

(**) Denne meget dydige Dronning savnede aldrig de Danskes store Høyagtelse og Kiærlighed, endogsaa da hun fulgte sin ulykkelige Herre i Landflygtighed, og man gjorde sig Umag for at overtale hende, med de Kongelige Børn at blive tilbage, hvilket var langt fra hendes Tanke. Den tronhiemske Erke-Biskop Erich Walkendorph førde, saasom Kongelige Ambassadeur, Prinzessen fra Bryssel til Dannemark, ved en besværlig Sjø-Reyse, og saasnart han var kommen til Helsingør, skrev han Kongen det merkelige Brev til, som udførligen kand læses i det Danske Magazin Tom II p. 27 seqv. Hvad man her vil anføre, til en liden Prøve paa de Tidens og Sæders Adskillighed, er ikkuns dette, at da der fra Kiøbenhavn skulle gøres Anstalt til Prinzessens Indhentelse fra Helsingør, saa formaner Kongen af den gode Walkendorph, meget troehiærtig til at mage det saa, Bruden og hendes burgundiske Medfølgere kunde see Tegn til Kiærlighed og Æres-Beviisning. Hertil udkrævedes blant andet, at Kongen nu strax maatte lade sit Skæg aftale saa kunde han glæde sine Venner, men stoppe Munden paa sine Uvenner. Man maatte vide at Hendes Naade havde selv med sig en Vogn efter sit Lands Brug, item en Rosbaare og 6 eller 8 Jomfrue-Sadle, dertil skulle skaffes Heste og bespærrede Vogne, med 2 og 4 Heste og en Løber eller 2 ved hver Vogn, item alle de gode Vogne som fandtes i Kiøbenh. Borger- og Vognmands-Vogne, vel fandtes med Fiæle, Agestole og Hynder . . . selv maatte Hans Naade møde Hendes Naade ved Rosbeks-Mølle (ey langt fra gammel Vartov) med største Stats og Hæderlighed, thi hun var det vel værd, ædel, viis, dydig og deylig, dog syntes ham, hendes Klædedragt var ikke efter hans Smag. Han forsikrede hun bar stor Kiærlighed til Hans Naade og havde derfor udstaaet mange Anfegtninger af nogle ved det Burgundiske Hof.

Sin Fortørnelse herover skiulede han nogenledes af Begyndelsen, og krævede alene, at det Gods, som var hans Moder forskrevet til et saa kaldet Liv-Gedinge, men stedse holdtes tilbage, skulle udleveres. Dette afslog Souverneuren Steno Sture. Derover blev han af Paven sat i Bann. Erke-Bisp Gustav Trolle, tog Kongens Parthie, (252) men kom til kort. Kongen understyttede hans, ligesom han Kongens Sag, men Hielp-Tropperne bleve afslagne, den Danske Flode udrettede intet for Stokholm og Erke-Bispen maatte 1517 forløbe Landet.

Seyer over de Svenske. Derover fornyede Pave Leo X. sin Mann mod de Svenske, som baade havde forgrebet sig mod Enke-Dronningen, og bemeldte Prælat, og Kong Christian blev af den hellige Fader, sat til at exseqvere hiin Dom.

Stokholmske Blodbad. Den Leylighed syntes ønskelig. Kongen sendte An. 1520 om Vinteren, sin General den tapre Otto Krupen, ind i Sverrig med en vældig Hær. Sten Sture mødte ikke mindre, men blev, i Slaget ved Boge-Sund, dræbt. Hans Hær satte sig siden ved Upsal, men blev atter angreben og 10000 deraf nedlagt paa Stedet. Landet var da indtaget; Stokholms Slot holdtes nogen Tid tilbage af Sten Stures Enke. Hun faae ingen Hielp, og overgav sig paa Kongens Løfte, om at glemme alt det forgangne. Dette Løfte holdtes ikke. Kongen lod sin Kronings-Fest celebrere i tre Dage, men paa tredje Dag, som var den 7de Novembris, fremkom Erke-Bisp Trolle med haarde Anklagelser, og bad om den Pavelige Doms Fuldbyrdelse. For et Syns Skyld, blev holdet Rettergang, men det som længe siden var besluttet, nemlig Døds-Straf over 94 fornemme Personer, af Adelig og Geistlig Stand, blev offentlig paa Stoksholms Torv, ved Skarpretteren fuldført og de Dødes Legemer, efter at de havde ligget 3 Dage under aaben Himmel, brændte, tillige med Steno Stures opgravede Legeme. Paaskudet var, næst Pavens Bann, den Beskyldning, at man paa Slottet havde hemmeligen henlagt nogle Tønder Krudt, til at sprænge Kongen og hans Følgeskab i Luften

dermed. Ved Hiemreysen til Dannemark, øvedes ikke mindre Vold og Mord, paa værgeløse Monke, ja paa umyndige Børn. (253)

De Danske slagne. Dette blodbad kunde ikke behage Gud eller got Folk Saa snart Kongen var af Landet, grebe de mishandlede Svenske Stænder til Værg, den onde Raadgiver Didrich Slagheck, Erke-Biskop i Lund, var sat til Statholder, men maatte snart pakke sig. Gustav Ericson en Svensk af Adel, som havde practieret sig af sit Fængsel i Dannemark, kom hiem, oprørde Almuen, og da man foragtede denne Fiende, fik han Tid til at møde de Danske paa Holaved, hvor de 1521 bleve slagne, men Gustavus gjort til Souverneur og 1523 hyldet som Konge, saa og siden hans Huus, kaldet Vasa, givet Arve Ret til Sverrigs Crone.

I Dannemark havde man igen saa sønderlig Aarsag til at besvære sig over Kong Christian. Den største Voldsomhed var Torbern Oxes Henrettelse, efter en Dom, som nogle Bønder bleve tvungne til af afsige. Mod Borger og Bonde beviiste han all Naade, og for Handelens Opkomst bar han megen Omhue, saavelsom for alt det der kunde synes Nationens Fordeel. Men siden den Stokholmske Tragedie, var dog de fleeste Hierte fuld af Frygt foruden Kiærlighed. Sin Fortrydelse over hiin Strængthed, gav han noksom tilkiende, ved Straf over bemeldte Raadgiver Didrich Slagheck, som levende blev brændt.

De Danske Undersaatters Fortroelighed var tabt. Men Fortroligheden var borte. De Geistlige mærkede Kongens Kaaldsindighed mod den Romerske Kirke, og Tilbøyelighed med Lutheri Disciple, som just i samme Dage, begyndte at bringe fra Vittenberg, den Evangeliske Sandheds første Lys i disse Lande. Mod Biskop Carl i Hammer og Jens Beldenak i Odense, havde man viist nogen Haardhed og Resten af den Stand ventede intet bedre. Den Jydske Adel som med den Slesvigske og Holsteenske var beslægtet, ønskede sig Kongens Farbroder Hertug Fridrich til Konge, og gik, førend nogen anden ventede (254) det, saa vidt, at man fra Adelen Forsamling i Viborg, sendte ham 1523 et ordentlig Opsigelses Brev, hvilket mødte Kongen i Veile.

Kongen forlod Landet i utide. Han vovede sig ey videre, men vendte om til Fyen og Siælland, troede sig heller ikke der i Sikkerhed, og gik den 20de April fra Kiøbenhavn til Søes med en Flode af 18 Skibe, hvilke vare beladte med alle de Kostbarheder, som der forefandtes, endogsaa en god Deel af Rigets Archiv. Sin Gemahl, Børn og bedste Tienere tog han med sig, og den berygtede Sigbrit, Dyvekes Moder, blev ikke tilbage. Efter en haard Seilads og nogle Skibes Tab, naaede han sit Maal, som var Nederlandene, gik til Amtwerpen og fandt der sin Svoger Kæyser Carl V. vel sindet mod sig, samt villig til Penge-Laan og anden Hielp, dog uden nogen Virkning. I Dannemark havde Stænderne strax hyldet hans Farbroder Fridericum; som beleirede Kiøbenhavn, og ved Hunger tvang den til at overgive sig den 7 Jan. 1524. Tillige mødte han ved Elben, med en stor Krigsmagt, for at afværge det Indfald som Cristianus ville gjøre i Holsten, med en Arme, hvilken han ved Kæyserens Hielp, i en hast havde sanket, men ligesaa hastig adspredte sig selv, da Underholdningen fattedes. Følgeligen maatte den flygtige Konge nøyes med at leve af sin Svogers Pension i Mecheln, hvor hans meget dydige og gudelige Dronning Elisabeth, ved døden blev ham berøvet. **Forsøgte at komme igien.** Efter nogle Aars Forløb, ville han atter friste Lykken, og drog 1531 i October til Norge, med en bemandet Flode af 25 Skibe. De 10 forgik, med 15 Landede han endelig ved Obsloe og fandt de fleeste Normænd saa vel sindede, at de ginge ham til haande, undtagen Besætningen paa Agers Huus og nogle fleere Slotte, hvis Beleiring opfattes indtil Foraaret, da de fik (255) Undsætning, opsendt under Commando af Knud Gyldenstjerne Biskop i Odense.

Blev fangen hensat paa Sønderborg Slot. Denne betog Christiano alt Haab om at udrette noget i Norge, men sluttede med ham den Accord, at han, under sikker Leide, skulle drage med Floden til Dannemark og venligen Handle med sin Farbroder om de Vilkaar, som begge kunde nøyes med. Komme de ikke overeens, da skulle det staae ham frit for, at tage hvad Vey han ville. Dette Tilbud blev antaget, men Leiden ikke holdet. Kong Friderich sagde, hans General havde ingen saadan Fuldmagt. Kong Christian var og blev en fangen Mand, hensat, først paa Sønderborg Slot, under Opsyn af 400 Ryttere Hans Fængsel har jeg for 40 Aar, da Slottet ikke var ombyggt, seet i et rundt Taarn, med en Camin, omkring hvilken fandtes ligesom en Fodstie, slidt i de røde Steen Fliser, ved Kongens daglige Spadsere-Gang. Ja i Vindves-Karmene af tykt Eege-Træ, saaes udskaaren en Side-Teigning af Kiøbenhavns Slot, uden tvivl af hans egen Haand efter Imagination og forrige Tidens Hukommelse. **Ført til Kallundborg Slot.** Efter 16 Aars Forløb, blev han herfra ført til Kallundborg-Slot, og der holdet langt mildere og bedre af sin Fætter, Kong Christiano III som ved Overfarten taledede venligen med ham i Assens, samt siden besøgte ham engang, nemlig 1558 paa Kallundborg, og tog med ham en meget venlig Afskeed, ved hvilken Taarene skulle have staaet dem begge i Øyenene, ligesom de og begge døde i næstfølgende Aar, dog Christianus II sidst, nemlig den 24 Jan. **Døde i høy Alder.** Efter at han havde faaet Tidende om sin Fætters Død, paa Nye-Aars-Dag: og sagt: Han ønskede ey længer at overleve ham. Noget rart var det, at denne danske Konge havde selv kiendt og oplevet fem Danske Konger, nemlig sin Fader, sig selv, og sine trede Successores, Fridericum I (256) Christianum III og Fridericum II. De sidste 10 Aar vare knap at ansee som et Fængsel, da ham holdtes et Førsteligt Tafel og al Opvartning, med Frihed at forlyste sig paa Jagten, saa var ham og tillagt al Indkomsten af Kallundborg- og Sæbygaards Amter, tillige med Samsøe. I Graabrødre-Closter udi Odensee blev han begravet hos sin Hr. Fader. Om hans Levnet og særdeles hans Religions Principiis, som længe syntes noget tvivlagtige, haver jeg udførligere sagt min Meening paa et andet Sted, saa og hvad der med god Grund korteligen kand siges til noget Forsvar, mod de mange alt for haarde Beskyldninger (*).

(*) See Annal Eccl. Dan. T. II. Fra pag. 369 til 1380. Naar Mfr. Voltaire i sin Hist. de Charles XII kalder Kong Christian, un monstre compose de vices, san aucunes vertues, da er det alt for haardt. Hans Omhue for Rigets Opkomst og den liden Samling af hans Love, som Resenius har ladet trykke, synes at give nogen bedre Formodning. Dersom han ikke havde haft en eeneste god Egenskab, da tænker jeg, at han i sin Elendighed-Tiid, ikke heller havde beholdt en eeneste Ven. Men hvor mange vise og dydige Mænd elskede ham saa, at de gik i Landflygtighed med ham, og døde deri. See Actaa Societ Reg, Hafn. T. IV. P. 275.

Fridericus I.

Opdragelse og Bestemmelse. En Søn af Kong Christian den første, og altsaa sin Formands Farbroder, var født Anno 1471 følgeligen 16 Aar yngre end hans Broder, Kong Johannes. Denne sidste havde gierne seet ham forsynet med et Bispedom, for at ikke deele de arvelige Lande, efter den Tiids Sædvane. I saadan Hensigt kjøbte han ham et Prælatur i det Fyrstelige Stift til Cøln, og sendte ham 1483 did hen at studere, men deri fandt Printzen ikke megen Smag. Han kom, efter er par (257) Aars Forløb, sin Broder uafvidende, tilbage og fik i det Arfve-Skifte, som holdes 1490, halvparten af Fyrstendommene Slesvig og Holsteen, optog ogsaa den Titul af Arfving til Norge, fordi dette Kongerige, ikke, som Dannemark, den gang, var et Val-Rige, men arfveligt. (*)

(*) I alle følgende Hertuger af Slesvig deres Titel, bruges endnu de Ord Arfving til Norge men at den Paastand er ugrundet, og altså Titlen ubetydelig, saadant viser Hr. Justice-Raad Scheid i en egen Afhandling, som kand læses i Actis Societ. Reg. Hafn. T II. p. 355 seqv.

Ægteskab. Som Hertug giftede han sig tvende Gange, nemlig først med den med den Churbrandenbogske Printzesse Anna, og da hun Anno 1514 døde, efter 12 Aars Ægteskab, anden gang med Sophia, en Daatter af den Pommerske Hertug Bogislao. Hans Adfærd var forsigtig, fredelig og sparsommelig, hvorfor Undersaatterne i hans Arfvelande elskede ham meget ig befandt sig saa vel, at den næstboende jyske Adel, just derved opmuntredes til at ønske sig saadan en Regent paa den Danske Throne, og derfor Anno 1523, afsendte Landsdommeren Mogens Munck først at overbringe Kong Christiano II deres Opsigelses Brev, som for er meldet, og dernæst at tilbyde Hertug Friderich Dannemarks Crone. Tilbudet blev antaget i Husum, hvorfra han strax reiste til Adelenes Forsamling, som holdtes i Viborg. Der forbedrede han bemeldte Stands forrige Privilegia, og da Kong Christianus II som allerede er viist, alt for tidlig tog Flugten med sin Flode til Nederland, saa gik Kong Fridericus I med en Hær af Jyder og Holstener, igiennem Fyen og Siælland, hvor Kallundborg, ved Commandantens (258) Føyelighed (*) men Kiøbenhavn og Malmøe ved Beleiring og Mangel paa den tilsagde Undsætning, maatte 1524 gaee ham til Haande.

(*) Han hed Claus Erichsen og kaldtes siden Claus Slippe-Slot.

Den Calmarske Union sat til Side. Der paa lod han sig sammesteds Crone den 7de Aug. I bemeldte Aar og førde, i de ni øvrige Levnets Aar, et fredeligt Regimente, undtagen den liden Bevægelse, som hans Rival Christianus II. Anno 1531 gjorde i Norge og der blev tagen til fange. Saa blev og Almuen i Skaane ved Søfren Norbye, Kong Christiani Søe-Commandeur, oprørt og nogle Fiendtligheder foretagne, men snart igien dæmpede. Sin Fordring paa Sverrig, efter den Calmarske Foreening, lod Kong Friderich fare og holt got Venskab med sin Naboe Gustav Erichsen.

Simultaneum i Kirken. Den evangeliske Religion, som han omsider selv offentlig bekjendte, havde han gjerne strax indført, men fandt endnu ikke raadeligt at gaee videre dermed, end som til et Simultaneum, eller en felles Frihed for begge Partier, og dette skulle vare, indtil et almindeligt Concilium havde afgjort alle omtvistede Puncter. Imidlertid stod det ogsaa de geistlige Personer frit for, at gifte sig om de vilde, men Biskoperne bleve tilholdte at tage Kongelig Confirmation paa deres Udvælgelse, og ikke længere at hente deres saa kaldte Pallium fra Rom. Ligesom denne Konge, for sin Udvælgelse, længst havde levet i Slesvig og Holsteen, saa residerede han gemeenligen paa Gottorf eller Kiel, og kom alene aarlig engang til Kiøbenhavn, eller andensteds, hvor Herredagene holdtes. Efter to Aars Regering, døde han paa Skiærtorsdag 1533 i Slesvig, hvor hans Liig i Dom-Kirken blev begravet. (259).

Christianus III.

God Indsigt i Kirkens Trang til en Reformation. Sin Herr Faders og Formands ældste Søn, født den 12 Aug. En meget priselig og særdeles gudfrygtig Herre, som dog ikke uden stor Strid og Modstand; paa sin Fæderne-Throne. Aarsagen var kiendeligen denne, at han allerede i sin ungdom, havde viist sig som en Hader af det papistiske Mørke, og gjort det meeste til at aabne sin Hr, Faders Øyne i Religions-Sager, efter at han selv paa en Reyse i Tydskland, var kommen til den evangeliske Sandheds grundige Erkiendelse, og opmuntrede sin Fader til dens Udbredelse, ja drev selv derpaa,

da han i nogle Aar var Statholder i Fyrstendømmerne. Af denne Aarsag ventede de Catholske Biskopper allermindst at finde i ham det, som de meest søgte. Derimod ønskede de sig hans yngre Broder Johannem, en Printz af elleve Aar. Den Ære ville Christianus ikke heller misunde ham, og satte det til Rigets-Stænder, som strax efter Friderici død, 1533 vare forsamlede paa en Rigs-Dag i Kiøbenhavn. Her trængde Biskopperne og nogle Papistisk sindede Rigs-Raad vel igiennem med adskillige andre Ting, til den evangeliske Religions-Svækkelse, men at Kong Friderici ældste Søn skulle vige for den yngre, ville ikke lykkes. Rigets Hofmeste Mogens Giøe og mange flere med ham, gjorde, at Konge-Vallet blev opsat indtil bedre Leylighed. **Hindre i nogen tid, hans Udvælgelse.** Denne fandtes i næste Aar 1534, da de Jydske Stænder forsamlede sig ved Rye i Aarhus Stift, og den 4de Julii udvalte Christianum, samt tillige med de Fyenske Stænder, hyldede ham kort efter ved Horsens, Dette Val stod Lybekerne, saasom Hanse-Stædernes Formænd, ikke an. De ville udelukke Hollænderne af Øster-Søen, og haabede, ved at sette den (260) fangne Konge Christianum II paa Thronen, maatte han frem for nogen anden, blive dem og deres Handel bevaagen, saa vidste de og, han havde endnu sine hemmelige Tilhængere i Landet, sædeles blandt Bønder og Borgere, men hvad de Geistlige angik, skiønt de ikke elskede den fagne Konge saa var han dent dog langt taaleligere, end den udvalte Kong Christianus III hvilken vist nok ville trænge paa en grundig Kirke-Reformation.

Fremmede ville hiælpe den fagne Konge paa Thronen igien. Hertil kom fornemmelig Kæyser Caroli V og hans Søster Mariæ, den Nederlandske Gouvernante, deres Medhold og Opmuntring til Grev Christopher af Oldenburg, hvilken de lovede at understytte ned god Biestand, i Fald han paatog sig at befrie den fangne Konge, som sin Fætter og deres Svoger. Greven, som en snild og mandig Herre, gjorde da eet med Lybekerne. Disse gave ham endeel Skibe og 4000 Mand, med hvilke han landede ved Skovshovet, og strax fandt saa mange Kong Christian II Tilhængere, at han tvang de øvrige, paa Ringsteds Lands-Ting, til at holde sig, i sidst bemeldte Konges Navn.

Kiøbenh. Indtages af Grev Christoffer. Herpaa indtog han Stege, Køge, Kallundborg og flere Stæder, samt fik ved Løfte om nye Privilegier og Antagelse i Hanse-Stædernes Tal, baade Malmøe og Kiøbenhavn til at overgive sig. Ligesaa god Fremgang havde dette Parthie i Fyen, hvor Bønder og Brogere faldt Greven bie, og samlede sig paa Fager-Skoug-Bierge, men bleve der, af den jydske Adel, under Johann Rantzovs Anførelse, slagne og tvungene til den udvalgte Konges Antagelse.

Borgerlig Krig og Oprør i Fyen. Alene Svendborg satte sig derimod, og da Greven kort efter landede med sine Folk ved Kiærteminde, samt overrumplede Nyeborg og tog den Kongelige Besætning fangen, bleve de Grævelige atter Mæstre af Fyen. **I Jylland.** Udi Nørre-Jylland tegnede det sig ogsaa (261) ilde, da én af den fangne Konges Søe-Officerer, kaldet Skipper Clement tog Aalborg ind, og oprørde de vendsysselske Bønder mod Adelen. Denne samlede sit Rytterie og den udvalte Konge sendte nogle fleere til Hiælp, men Skipper Clement overfaldt og slog dem med sine Bønder, ved Aalborg. Hvorpaa Viborg og en Deel af Riberstift og saa faldt ham bie. Dog det varede ikke længe, førend Kong Christianus III kom selv for Aalborg, indtog den med stormende Haand, og nedlagde 2000 af de Oprørske, samt fangede Skipper Clement, som siden i Viborg blev henrettet med er blye Crone paa Hovedet, fordi han havde ladet sig hylde i den fangne Konges Navn. (*)

(*) Nogle skrive at dette skeede i Kolding, men der var i Viborg, hvor Dom-Kirken bevarede denne Blye-Crone til en Afmindelse, og der smeltede den i Ildebranden 1726.

I Skaane. De Skaaneske Stænder vare vel ikke Grevelig sindede, dog maatte de, paa nogen Tid, dreye sig efter Vinden. Men da den udvalte Konge, sidst sloge ved Helsingborg, Lybekkerne af Marken, samt toge deres commanderende Borgemester Marcus Meyer med fleere Fornemme, til Fange.

Normændens ogsaa Ueenige. I Norge var man Nordenfields, for den fangne Konge, da Oluf Engelbretson Erke-Bisp i Trondhiem, ideligen viiste sig nidkiær for ham, men Søndenfields fandtes de fleeste for den udvalte Konges Parthie, og hyldede ham. Hertug Albert af Meklenborg, hvis Gemahl var Christiani II Søster-Datter, forsøgte at komme Grev Christopher til Hiælp, men med liden Magt, som udrettede lidet eller intet, thi da det den 11 Juni 1535 kom til en decisiv Bataille paa Øxenbiærg ved Assens (262) i Fyen, saa triumpherede den Kongelige Armeé, og nedlagde mange Tydske Tropper, samt fangede 1600 af dem. Kort efter slog Peder Skram, en særdeles tapper Helt, som kaldtes Vove-Hals for Danmark, den Lybekske Flode under Bornholm, og holt Kiøbenhavn indsluttet til Vands, ligesom den til Lands blev bloqveret af en Kongelig Armeé, og efter langvarig Hungers-Nød, næste Aar maatte overgive sig.

Endelig triumpherer K. Chr. III Partie. Dette gjorde en Ende paa borgerlige Krig, som havde hen ved tre Aar, draget megen Ødeleggelse efter sig i alle Provintzer. Den fromme og fredsommelige Konge var strax betænkt paa sine Undersaatters Velfærd, og da de papistiske Bispers Magt satte sig allermest herimod, saa holdtes 1536 en Rigs-Dag, paa hvilken Stænderne samtykte i bemeldte Prælators, tillige med den pavelige Myndigheds og Mennisker-Lærdoms-Afskaffelse. Dette blev uopsettelig sat i Værk paa én Dag, uden Vanskelighed, da ingen af Bisperne vidste, hvad den anden vederføres, men de alle bleve Kongens Fanger, indtil de underkastede sig hans Villie, og da bleve, paa Livs Tid, forlehnte med visse Indkomster til fornødes Underholdning.

Derved beforders Kirkens Reformation. Mange Closterne vare allerede forladte, særdeles de fattige Ordner som levede af Almisse. Men nu aabnedes ogsaa Herre-Closterne for dem som ville udvandre, da de øvrige kunde blive og nyde Livs-Brød. Det efter Haanden saaledes seculariseret Geistlige Gods gjorde ikke lidet til Cronens Bestyrkelse, dog gaves en god Deel deraf til Skolers og Hospitalers Indretning. En nye Kirke-Ordinantz blev opsat af den fra Vittenberg hidforskrevne Doct Joh. Bugenhagen, som 1537 ordinerede Syn Evangeliske Biskoper, ja havde den Ære, at forrette den Kongelige Salvelse. Fremdeles sørgede denne Christelige Konge, (263) saa vel for Sandheds Kundskab ved Biblens Oversetelse, som for andre gode Videnskabers Opkomst i disse Lande, ved det Kiøbenhavnske Universitæts Fornyelse og Forbedring. **Svogerskab og Venskab med Kong Gustav i Sverrig.** Med sin Naboe den Svenske Konge Gustav Erichsen, levede han i saa fortroelig Venskab, at han endogsaa drog til Stockhom, for at besøge ham, thi de vare Svogere og havde begge til Ægte Hertug Magnus af Sachsen Lauenborg, hans Døttre. Christiani Gemahl Dorothea var ikkun femten Aar gammel da han 1525 giftede sig med hende, ligesom Gustavus hialp Christiano til at undertvinge Lybekkerne og Grevens Tilhæng i Skaane, men Christianus hialp siden ikke mindre med sine Tropper Gustavo, 1542 da Niels Tacke havde gjort Oprør imod ham. Eb Samdrægtighed, som man maatte ønske, ideligen at stadfæstes imellem disse nordiske Riger, til indbyrdes Bestyrkelse. I det øvrige var denne Konge særdeles naadig, mild og god mod alle Mennisker, og det ikke alene af sin Natur, men ogsaa efter Naadens Drift, hvilken kiendelig saaes at være hans Hiertes daglige Styre, thi udi en reen og sand Guds frygt var han vist nok alle Kongers store Eksempel.

Alvorlig Guds frygt. Hans Nidkiærhed efter Gud, den gik af Sandheds Indsigt og fulde Overbeviisning, virkende dagligen ved Kiærligheds Gierninger, mod Allehaande trængende, hvor

om saa mange rige Stiftelser endnu bære Vidne hos os, frem for en Deel andre protestantiske Lande. Ligeledes virkede hans Troe dagligen i Doms-Sager og andre Kongelige Embeds-Giærninger, hvilke han antog sig med den Flid, at man meget (264) ofte saae ham reise igiennem Provintzerne, alene i det Erende, at høre Almuens Klage og skaffe de fortrængte Ret. Til Guds Ords Læsning havde han sine visse Rimer, saa og til Bønnens Forretning med bøuede Knæe, og for sine daglige Hof-Tienere, var han saa got som en Prædikant, fuld af opbyggelige Ord og Formaninger. Sin Døds-Dag, som var Nyt-Aars Dagen, Anno 1559, vidste han og sagde forud, efter mange troeværdige Vidnesbyrd, som andensteds ere anførte. (*) Med Glæde ventede han paa denne sin Forløsnings Dag, ligesom han til allersidst, lod synge for sig den Psalme; Min Siæl nu Lover Herren, sang selv med, og i det samme, sødeligen hensov paa Kolding Huus. Derfra blev Liget ført til Roskild-Domkirke, og nedsat i det herlige Begravelse, som hans Søn og Eftermand dertil lod indrette, og som paa sit Sted skal beskrives.

(*) See Annales Eccles. Dan. Tom. III p. 364.

Friderik II.

Den ældste af Høystbemeldte Kong Christians tredje Sønner (***) Sin Faders værdige Eftermand, baade lykkelig og priselig i Regimentes Førelse. Han kom til Verden paa Hadersløv-Huus, Anno 1534, i samme Dage, som den jydsk Adel havde udvalgt hans Her Fader, hvilken med stor Omhue lod ham opdrage og tog selv, hans Lærmæster Joh. Svaningium de ældre, i Troeskabs Eed, siden sattes Printzen (265) i hans Alders Fiortende Aar, til Statholder over Skaane, paa det han betimeligen maatte vænnes til Regerings-Sager og Arbeidsomhed. Dernæst sendtes han, i sit 23de Aar, til Tydskland, for at kiende Naboerne paa den Side noget nøyere.

(***) De tvende andre vare Magnus Konge i Lifland og Curland, som havde ingen Sønner og Johannes Junior Stamfader til den Fyrstelige Slesvig-Holsteens Sønderborgske Linie, siden deelt i den Sønderborgske, Norborgske, Glyksborgske og Plønske Linie.

Ved dem Leylighed saae han Kæyser Ferdinandi I Kroning i Frankfurt, og af mange tilstæde værende Rigs-Fyrster, blev holden i stor Agt og Ære, ikke Alene for sin Stands men ogsaa for sine personlige Egenskabers Skyld. Han var vel voxen, vel opdragen og der hos af en jovialsk, lystig og munter Humør, som sees blandt andet seraf, at naar han ville giøre sig en liden Fornøjelse, pleyede han, særdeles om Aftenen efter Maaltidet, at sige til sine Hofsinde: Kongen er ikke hiemme, hvilket var et Signal til meere Frihed og at man uden Undseelse, torde tale, lege og spøge i hans Nærværelse: men naar han syntes, det var nok, sagde han: Kongen er Hiemme.

Ditmarskens Undertvingelse. Hvor paa hver Mand var ærbar og alting i sin forrige Orden. Saa snart han, efter sin Faders Død 1559, havde tiltræder Regimentet, tog han sig for, at udføre sin Ret mod Ditmarskerne, og det med meere Forsigtighed, end den man havde brugt for 59 Aar siden, under Kong Johannes. Med 50 Faner Fod-Folk og 4000 Ryttere. Lod han dem, ved Johan Ranzow, paa adskillige Steder angriber, da den første Trefning skeede i Meldorps Bestormelse, hvor endogsaa Qvinderne stridede som Amazoner, og derfor tillige med det samtlige Mandskiøn, bleve nedlagt, dernæst ved Heide hvor 3000 Ditmarsker og nogle hundrede Danske, samt Holsteenske omkomme, men mange bleve saarede og Kongen selv kom i yderligere Fare, hvilken ved Bertram Ranzov blev afværget. Følgeligen bleve disse forvovne Bønder saaledes (266) ydmygende, at de

bade om Naade og fik samme, tillige med saadanne billige Vilkaar, som deres Naboer i Vilster og Cremper Marsk.

Croning. Herpaa drog Kongen til Kiøbenhavn og lod i Augusto, sin Kronings-Fæst Høytideligen holde, i overværelse af sin Svoger den Sachsiske Churfyrste August og flere Fyrstelige Personer. Kroningen forrettede Nicolaus Palladius, Biskop i Lund, for sin Broder Pet. Pall. I Kiøbenhavn, som den gang var syg. **Hamborgske Stridigheder.** Kort efter forefaldt nogle Stridigheder med Hamborgerne, som ikke ville erkiende de Holsteenske Fyrster for deres Lands. Herre, og paa Elben tilegnede sig det saa kaldte Jus Restringendi, hvor om førtes Proces i Speir. Kong Friderich afgjode Sagen kortest saaledes, at da de paa Elben havde opbragt et Kongelig Dansk Fartø, lod han 30 deslige arrestere i Øresund, hvilke maatte løses med 100000 Rdlr. Krig med Sverrig. Med den Svenske Konge Erik XIV Gustavi I søn, men Faderen meget ulig, nødtes Kong Friderich til at udholde en langvarig og begge Rigerne besværlig Krig, som reyste sig An. 1563, da de Svenske begyndte at undertrykke Kongens Broder Hertug Mogens i Lifland, (hvor man havde overladt ham sin Rettighed, til er Æquivalent for hans Arv i de Holsteenske Lande,) saa og at borttage nogle Danske Skibe. Om de 3 Kroner, som Dannemark havde ført nogen Trette, men da forbemeldte meere væsentlige Besværinger komme dertil, brød Krigen løs. **Til Lands og Vands.** De Danske indtog Elfsborg og deres Flode, som anførdes af den tapre Peder Skram, holdt tvende Søe-Slag med Ære, dog uden synderlig Nytte, ligesom i følgende Aar, blev holdt er par Søe-Slag under Admiral Herluf Trolles Anførelse, da det Svenske Skib Jutehadere ellers kaldet Makeløs, for (267) sin Storheds og 200 Canoners Skyld, gik i Løbet og Admiralen Jacob Bagge blev fangen. Til Lands gjorde de Svenske lykkelige Indfald i Blegind og Halland, men de Danske i Smaaland, og føre paa begge Sider hart med de arme Indbyggere, ligesom denne gandske Krig blev ført med meget Blods Udgydelse, Mord og Brand, uden synderlig Moderation af de forbittede Gemytter, som i Grumhed gave hverandre ikke meget efter.

Fremmede Soldater aftakkede. Nogle tusende tyske Soldater havde Kong Friderich antaget. Disse kunde ikke forliges med de Danske, men gjorde én anden Gang Oprør, hvorfor de tillige med deres General Greve Gunther af Schwarzborg blev aftakkede. I næstfølgende Aar 1565 indtog de Svenske Jempte-land og Tronheim, men beholdt det ikke længe, Varberg i Halland faldt ved Strom i deres Hænder, og alt Mandkiøn blev nedsablet. **En mageløs Seyervinding.** Strax efter forefaldt i samme Provintz, ved Falkenberg, et Feldt-Slag, som i aller Tidens Historie kand kaldes rart, i Henseende til det ulige Mandskab, nemlig 4000 Danske meest Rytterie, mod 25000 Svenske, af hvilke 5000 omkom paa Stædet og Resten adspredtes ril det ulige Mandskab, nemlig 4000 Danske meest Rytterie, mod 25000 Svenske, af hvilke 5000 omkom paa Stædet og Resten adspredtes ved en fuldkommen Seyer, under General Daniel Rantzov, som der og andensteds, indlagde sig et udødeligt Navn, men Kong Erik lod sine tyske Officerer grueligen pine. **Lykken til Søs ustadig.** I et Søe-Slag ruinerede den Svenske Admiral Claus Horn 6 Danske Orlogs-Skibe, og sloges siden i 3 Dage paa Rad, med den Danske Flode, hvis Admiral Herluf Trolle blev dødelig bleseret og Otte Rud, som fik Commando efter ham, tog 7 Svenske Skibe, men kort efter selv blev fangen og mistede 6 Skibe. Aaret derpaa gik Daniel Rantzov og Frantz Brockenhuus, med den Danske Arme vidt ind i Sverrig; opbrændte Scara, Leckø og mange Slotte, dog maatte de slippe endeel (268) af deres Bytte, i en huul Vey ved Allinge-Aas, hvor de af den Svenske General Carl Mornay, bleve angrebne og drevne tilbage, men kort efter vendte Frantz Brockenhuus sig og slog bemeldte Mornay, en af sin Lærdom berømt Franzos, som der blev fangen og i syv Aar hensat paa Kallundborg-Slot. Til Søs forefaldt en haard Trefning under Øeland, hvor ingen af Parterne kunde

tilskrive sig nogen Fordeel, men strax efter, blev den Danske Flode under Gulland meget beskadet ved Uveyr, da Admiralen Hans Lauridsen og 6000 Mand med endeel Skibe, gik til Grunde.

I Norge. I Norge gjorde de Svenske An. 1567 et Indfald, men maatte vige for Agershuus og da opbrændtes de tvende gamle Byer Obsloe og Hammar. Dette hevnedes Daniel Rantzow ved sit Indfald, i Smaaland og Øster-Gotland, hvor han opbrændte Skara, ligesom de Svenske selv satte Ikd på Lindköping og Syderköping, siden deres General Erik Hendrichsen af Rantzow var slagen og fanget, ligesom og Feldmarskalken Hogenskiold Bielke blev tagen paa et Parthie, efter at Rantzow var slagen og fanget, ligesom og Feldmarskalken Hogenskiold Bielke blev tagen paa et Parthie, efter at Rantzow Undsetning ved Varnemo var dreven tilbage, og han tvungen til at søge Skaane igien, ved den østre Huul-Vey. Denne Vinter-Campagne i Aaret 1568 blev lettet ved Frosten, som gjorde Vey, hvor ingen var, men kostede meget Blod paa begge Sider, og anrettede stor Ødelæggelse i Sverrig. **Kongeskifte i Sverrig.** Der blev Kong Erik stødt fra Thronen i Fængsel, og hans Broder Johannes sat i hans Sted, hvilken, som en meere sindig Herre, gjorde Stilstand paa nogle Maaneder, og var nær ved at slutte Fred med Dannemark, men da dette krævede, næst Gulland, Omkostningerne af en Krig, som Kong Erik havde begyndt, ved aabenbare Fientligheder, saa blev der intet af. Stilstand. Feldtoget aabnedes 1569 paa nye med Varbergs Erobring, (269) hvilken de Danske købte dyre nok, ved at miste de tvende ypperlige Generaler Rantzow og Brockenhuus. Imidlertid bombarderede den danske Admiral Peder Munk Reval, og borttog 30 Skibe af dens Havn. Hertug Carl Kong Johannis Broder, blev beskikket til at undsette Varberg, men da han ikke saae sig i Stand dertil, nøyedes han med at ødelegge Skaane, særdeles Aahuus og Ysted, som med meere bleve lagte i Aske. Ikke bedre toge de Danske afsted i Smaaland, hvor Vexiø af dem blev opbrændt og Feldmarschalken Pontus de la gardie, ligesom hans Formand Bielke, paa et Partie toges til Fangne. **Freds-Slutning i Stetin.** Endelig trettedes man paa begge Sider, ved denne Syv-Aars-Krig, som An. 1570 endtes i Stettin under Kæyserlig, Fransosk, Polsk og Sachsisk Mellemlhandling, saaledes, at hvad paa nogen af Siderne var indtaget, skulle giengives. Sverrig betale i Krigs-Omkostninger 150000 Rdlr. og Dispynten om Dannemarks Ret til at føre tre Kroner i sit Vaaben, udsettes til videre Undersøgelse. Paa Tab og Vinding kunde begge Parter snart gjøre Overslag.

Kongen træder i Ægteskab. Indtil Kong Fridrik fik Ende paa denne Krig, ville han ikke lade sig overtale til at træde i Ægteskab, endskiønt hans Venner og Tienere tit understode sig at bede ham der om, og endelig Anno 1572 bleve bønne, da Vallet falt paa den meget dydige Meklenborgske Prinzesse Sophia, Hertug Ulrichs Daatter af en Dansk Printzesse Elisabeth, som var Frideric I Daatter-Daatter, og altsaa Kongens Sødskende Barn. Om denne Dronnings store Forstand og særdeles Oeconomiske Fortrin, vidner dette, at hun siden i sit langvarige Enke-Sæde, paa Nyekiøbing-Slot, underholt 3 á 400 Daglige Arbeidere i adskillige Fabriqver, og der ved befandt sig saavel, at efter hendes Død, forefandtes (270) over 2 Millioner eller 20 Tønder-Guld i rede Penge. Da denne store og Høypriselige Dronning, i sit Ægteskabs Begyndelse, fødte et par Printzesser, men ingen mandelig Arfving, blev Kongen og hver Mand meget bekymret og destomeere glæder ved Christiani Fødsel, som fulgte 1577, efter eb fabelagtig Spaadom som læses i denne Konges Historie beskrevet af P. J. Resenio, men i dette Udtog ikke finder Sted, ikke heller den Samsøeske Bondes, ved amme Leylighed, aflagte Poenitentz-Prædiken mod Drukkenskab, som i der Seculo, gik temmelig vidt ved Hofferne. **Stiftelser og Bygninger.** Dannemark var paa den Tid i ypperlig Flor og Velstand, uanset hin langvarige Krigs-Bekostning. Kongen beneficerte rigeligen det Kiøbenhavnske Universitæt, bygde det meget kostbare og faste Slot Kronborg, og gjorde

Begyndelsen med det Fredrichborgske, saa lod han og Fredrichstad i Norge anlegge samt sente sin Ven, Kong Henrich IV. I Frankerig, til den Reformerte Religions Understøttelse, nogle Hielpe-Tropper, skiønt samme underveys bleve adspredte.

Nidkiærhed for Religionen. I sine egne Lande hanthævede han Guds Ord med al Fliid, foruden at antage den tilsendte Formulam Consordiaë, af hvilken han, efter de Tydskes Forfaring, ventede en stridig Virkning, og derfor kastede den paa en Camin-Ild. Da den blev ham tilsendt af hans Svoger den Sachsiske Churfyrste Augusto (*).

(*) Dette Factum er af nogle taget i Tvivl og den Wittenbergske Professor Erswich har gjort sig Umage for at giendrive det ved en vidtløftig Tractat, men at der er en Sandhed, formoder jeg noksom at have stadfæstet i Annal. Eccl. Dan. Tom. III. P. 477 ad ann. 1580.

Og Boglige Konster. Selv var han ikke ustuderet, ag af Lærde Folk holt han meget, ligesom gode Videnskaber i hans Tid her til Lands begyndte at florere, da en N. Hemmingius, Tycho Brahe (271) (*). Chr. Longomontanus, Joh. Svaningius Senior. Erasm. Lætus, Joh. Francisci Petr. Severini, og flere rare Mænd fremkomme og efterlode sig berømmelige Disciple.

(*) Denne Mand gav han over 100000 Rdlr. Til de Astronomiske Videnskabers Befordring, og udenlands særdeles i Sachsen, nød adskillige Lærde aarlige Pensioner af hans Haand, saasom Melanchton, Flacius, Stumius og andre.

Saa havde han og i sin Tieneste, de største Stats-Mænd og Studeringers Elskere, saasom Henrich Ranzov, Johan Friis, Peder Oxe og Niels Kaas. Dem og deres lige troede han vel, og da en driftig Calumniant, ved Navn Johan Cabinus, Svoger til Phillipp, Melanchton, understod sig at paadigte hans Ministerio en Ærerørig Beskyldning, lod Kongen, som en særdeles Hader af Hyklerie, Løgn og Bagtalelse, ham Hals-Hugge. **Afskye for Bagtalere.** Det samme vederfoer en Skaansk Præst Hr. Jacob Nielsen, der havde paadigtet sin Biskop Nicolao Albino, en Ærerørig Usandhed. I Guds frygt og Andægtighed søgte denne Konge at betræde sin Herr Faders Fodspoer, særdeles i Daglig Omgang med Guds Ord. Paa det Kongelige Bibliothek ligger en Bibel, i hvilken han med egen Haand, haver tegnet hver Gang han begyndte eller fuldendte dens Giennemlæsning, med tilføyet Ønske om Påbyggelse og Bestyrkelse deraf. **Lyst til Guds-Ord.** Selv gjorde han en Samling af de kraftigste Sprog, i Psalmerne, Ordsprogene og Jesu Syraks Viisdom, trykt Anno 1583, og da hans Hof-Præst M. Knopf gjorde en Forklaring over de Sprog af Psalmerne, satte Kongen selv en Fortale der hos, med Formaning til sine Børn. Hans Symbolum var: Mit Haab til Gud alene, og da han der hos, ville give tilkiende, han havde fundet liden Troskab hos Mennisker, men meere (272) hos sin Favorit-Hund kaldet Wildpret, saa tillegges ham og det Ordsprog, som findes paa hans Penge: Treu ist Wildpret.

Død og Eftermæle. Langfredag eller Frelserens Døds Dag, var ogsaa hans, nemlig den 4 April Anno 1588, da han paa Anderskov Slot, som stedse var ham behageligt, døde af en hectisk Sygdom, i sin Alders 54 og sit Regimentes 30te Aar, efterladende sig et Navn, som bør antegnes blandt de allerviseste, tapperste og lyksaligste Regentere i disse nordiske Lande, ligesom han, i alle sine Dage, var æret og elsket baade inden og udenlands. Det sidste sluttes endogsaa deraf, at Erke Hertug Mathias, som siden blev Kæyser, for at see og tale med ham, gjorde en Besøgelses-Reise til Skanderborg i Jylland Anno 1587 eller næste Aar for Kongens Død. Det Kongelige Liig blev biesat i Raskilde Dom-Kirke, ved Siden af Hans Herr Fader, og derover oprettet af hans Søn Christiano IV

et Mausoleum, saa prægtigt, at der i alle Nordiske Lande, ikke finder sin Lige af konstig Architectur og kostelig Marmor.

Christianus IV.

God Opdragelse og Underviisning. Blev Anno 1577 den 12 April født paa Fredrichsborg, eller som foregives, nær ved Slottet, under aaben Himmel, hvor Fødsels Smerten overfaldt Dronning Sophia uformodentligen. Ved hans Herr Faders Afgang, var han ikkun i sit ellefte Aar, men allerede 4 Aar tilforn udvalt og hyldet, hvorfor hans Formynderskab betroedes de fire Riddere Niels Kaas, Peder Munk, Christopher Walkendorf og Jørgen Rosenkrands, under hvis Opsyn han, den meeste Tid, blev opdragen paa Skanderborg Slot, og da Printzen tidlig ytrede den Lyst til Skibsfart og Sømandskab, som siden bestandig (273) fulgte ham, lod man til hans Fornøjelse og Øvelse, bygge et lidet Krigs-Skib paa næstliggende ferske Søe. Hans Læremester Mickel Vinstrup indlagde stor Ære ved sin Information i adskillige Sprog, særdeles det Latinske, som Kongen uden Vanskelighed talede, tillige med adskillige andre. I saadan Application paa Sprog og Videnskaber, som siden distingverede denne Printz, blev han ikke lidet opmuntret ved sin Svoger Kong Jacob VI, af Skotland, da denne til Lærde Sprog og Studeringer særdeles hengivne Herre, Anno 1590, efter at han i Norge havde holt Bryllup med Kongens Søster Printzesse Anna, indfandt sig i Kiøbenhavn og der søgte meest Omgang med de Lærde. (*)

(*) Særdeles Tycho Brahe og Nic Hemming, for hvis Skyld han gjorde en Reyse til Hveen og Roskild. De Kiøbenhavnske Professorer forærede han til Afmindelse, et forgyldt Sølv-Begger, som endnu staaer paa Consistorio.

Giver strax stort Haab. I det man med al Flid dyrkede den Unge Herres Sind, tiltog hans Væxt og Legems Styrke saa merkelig, at da hans Kronings-Høytid, med store Solennitæter og i mange Fyrstelige Personers Overværelse, blev celebreret i Kiøbenhavn Anno 1596, aflagde han i en Caroussel saadan Prøve paa Hurtighed, saavel som Legems-Kræfter, at han deri overgik de fleeste andre, og satte hvær Mand i Forundring. End større blev samme Forundring, saasart den unge Konge begyndte selv at pleye Retten og beklæde sin Domstoel; Thi da nogle Adelsmænd, paa en anden Person i Viborg, havde øvet saadan Vold, som fortiente haard Straf, men dog efter de fleeste Stemmer, var nær ved at flippe med ringere, reyste sig Kong Christian som da var 14 Aar gammel og sagde korteligen: de skulle miste deres Ære og bøde deres 3 Mark, det (274) dømme Vi, og saaledes skulle de straffes som leve og staae for Vor Dom, den som død er, maa Gud dømme: hvilke Ord strax viiste enhver, at man i ham maatte vente sig en ubøuelig Dommer. I slige Omstændigheder kiendtes ikke mindre, at Gud havde givet ham efter Salomons Bøn, Viisdom til at dømme og man havde adskillige Exempler, som her ikke kunne anføres til Beviis paa den présence d'esprit, med hvilken han i Rettergangs-Sager, vidste at opdage den skiulte Sandhed, og at frelse den Uskyldige, saavel som skrekke Ondskaben.

Person og Character. Af Person var Kong Christian en velvoxen, for og fyldig Mand, med Majestætisk Anseelse, en skarp og midt paa ophøyet Næse, samt et par funklende Øyne, af hvilke det eene blev bleseret i et Søde-Slag, hvorfor de fleeste af hans Portraiter ere skildrede paa Siden eller med et halvt Ansigt. Saa havde han og ved er Skud, mister de tvende forreste Tænder af Munden. (*)

(*) Derimod vare An. 1620, tvende gandske nye Kind-Tænder opvoxte i denne Herres Mund, efter at han nyeligen havde overstaaet en haard og langvarig Sygdom, paa Fridrichsborg Slot.

En saa kaldet Merlokke lod han voxe indtil Skuldrene og zirede den Ende med et taftes Baand. Rytterie og Søfart var han Inclination. Til Gulland seylede han eengang, til Engelland for at besøge sin Søster og Svoger, 2 Gange, men til Norge 9 Gange, da han den ene Gang gik op til Vardehuus paa de Russiske Grændser. For at vide Omgangen og Tilstanden i smaa Folkes Huse, indfandt han sig her og der ukiendt og holt artige Samtaler, hvilket dog ved det uvisse Rygte, ere meget forbedrede. Sine troe Tienere lønnede han retskaffen, og inclinerede meget til at beviis Naade, hvor den kunde have Sted, med de Vanartige faae han nøye paa Fingrene, indfandt sig i deres (275) Huse, naar de mindst ventede det, og gav undertiden et Slag, hvis Virkning skal have været den, at ingen saadan kunde trives derefter, skjønt dette, uden Tvivl, haver reyst sig af den paafulgte Sorg og Gemyts-Syge, meer end af det Slag. Haandfast og troefast var han i alle sine Gierninger, derhos meget flittig og Arbeydsom.

Laconisk Skrive-Maade. Med egen Haand og paa et Quartblad, expederede han ikke sielden det, som ellers kunde kaaste meget Skriverie. Af hans smaa Haandbreve haver jeg seet og deels selv eyet adskillige, som ikke kunde læses uden Forundring over den Laconiske Stiil (*).

(*) Til Eksempel vil jeg anføre eet, som besvarer Borgemesteren i Korsør hans Klagemaal over Sogne-Præsten sammesteds, hvilken ved Liigbegændelse tog Rangen fra ham: Det er underligt du skriver, du veed ikke hvor du skal gaae. Jeg siger du skal gaae med dine Fødder paa Jorden og ikke paa Mester Hanses Hovet, og du skal vide at der er forskiel paa en Mester for og en Mester bag, ligesom paa en Tønde-Sild og en Sild-Tønde.

Sine Haand-Penges daglige Udgifter tegnede han i hvert Aars Calendere, af hvilke jeg har leveret et par Stykker til Høysalig Kong Christianum VI da deri stod adskilligt, som ikke burde komme enhver for Øyne, men viiste denne Heres Agtsomhed paa store og smaa Ting tillige. **Omhu for almindelig Velfærd.** Om hans Omsorg for Manufacturers Plantelse og Fremvext, saavelsom for Søfart og Handel med egne Skibe, i og uden for Europa, haver hans Historie mange Vidnesbyrd, saa og om hans lempelige Stræben efter at bringe den mægtige Adelstands Kræfter og Myndighed i nogen bedre Proportion og Jevnvægt, med de øvrige Undersaatters Velfærd, følgelig at befordre Landets Styrke og Sikkerhed mod fiendtlig Overfald. Da disse gode Anslag ikke altid (276) ville lykkes, men ofte forefandt den Modsigelse, som ved saa rene og rette Hensigter til almindelig Velfærd, var ham utaaelig, blev han undertiden længe borte fra Kiøbenhavn, opholdende sig i den ved Elben af ham opbygte Glykstadt, og naar den bedrøvelige Forfaring én og anden gang havde overbeviist Rigens Raad om den Sandhed, at de som svækkede hans Magt til Landets Forsvar, vare alene Skyld i de onde Følger, saa efterlod han ikke, i Raads Frosamlingerne at bebreide dem det med den Myndighed, som hans høye Embede udkrævede og han af Naturen havde gode Gaver til. Endskiønt han nu saaledes banede Veyen til den under hans Søns paafulgte store Revolution, saa frugtede det dog lidet i hans Tid. Dette sees noksom af de adskillige Krigs-Tog, i hvilke Kongen viiste sig som en aarvaagen og tapper Feldtherre, dog ved andres Forseelse eller Utroeskab, ofte uheldig, skjønt ikke i den første Krig, som førdes med Ære og paa Fiendens Omkostning. Om disse adskillige Krige haver saavel Baron Ludvig Holberg, som fornemmeligen Conferentz-Raad Niels Slange, i Christiani IV Historie, givet tilstrekkelig Efterretning (*) her udkræves ikkun det allerkorteste Udtog, som bestaaer i følgende.

(*) Den sidstes Arbeyde, som udgiør tvende Folianter, er af den Kongelige Archivario Statz-Raad Hans Gram efterseet og med Tillæg forbedret. End videre er dette skeet af Hr. Professor Schlegei, i de ypperlige Anmerkninger som han haver føyet til sin tydske Oversættelse af Slanges Arbeyd, hvorved han haver giort sig høyligen fortient af Historiens Elskere.

Den Calmarske Krig. Næst nogle, ikke meget vigtige Misforstaaelser, som siden den Stetinske Fred vare blevne tilovers, angaaende de tre Kroner i begge Rigers Vaaben, saa og Titelen af Lapland, fandt Kong Christian sig derved (277) fornærmet, at Kong Carl IX i Sverrig forbød Handlen paa Liefland, som da var Russernes og Polakerne tilhørende. Skibenes Opbringelse formindskede Tolden i Øresund, og Kong Sigismundus i Polen, som de Svenske for Religionens Skyld, havde udelukt fra sit Arfve-Rige, gjorde i Forveyen noget til at ophidse de Danske, skjønt han ellers havde onde Anslag imod dem. Endelig udbrød det Anno 1611 til en Krig, hvilken vel ikke varede længere end to Aar, men ligesom den forrige, førdes med Strenghed og haard Adfær mod Undersaatterne paa begge Sider. **Seyervinding og haard Medfart.** De Danske aabnede Feldtoget i bemeldte Aar, med at indtage Staden Calmar ved Storm, og ikke at skaane endogsaa det værgeløse Kiøn. Slottet holdt sig nogen Tid, men da den Danske General Lucas Krabbe drev den bestemte Undsetning tilbage, og selv satte Livet til, maatte Slottet ogsaa overgive sig. Ligeledes indtog de Danske Øeland med Slottet Borkholm, og sex Svenske Skibe bleve opbrændte ved Calmar. **Betales med lige Mynt.** Paa den anden Side forsømmede Arfve-Printzen, den siden saa berømmelige Konge Gustav Adolph, ikke at hevne sig ved at indtage og opbrænde Christianopol i Blegind, hvor de Danske havde deres Magazin. Paa Øeland angreb han dernæst de Danske og lod dem, ved Indbyggernes Hielp, massacrere. Næste Aar 1612 tiltraade han, efter Kong Caroli IX. Død, Regeringen, overfaldt Skaane og foer af Sted med al Strenghed, dog ikke længe, thi Kong Christian drev ham tykkeligen tilbage, indtog saa Elfsborg, Guldborg, Risbye og Øeland anden gang. Da Vreide Ranzov ville gaae dybere ind i Sverrig, leed hans Folk vel noget, men trængde dog igiennem. Siden blev Vestervig og Syderkøping opbrændt, den Smaalandske samt Østergotlandske Sø-Kyst plyndret, og den til Bedekkelse (278) udsendte Esqvadre slagen. **Skotterne ombragte i Norge.** Da Kong Christian derpaa med sin Flode søgte lige ind i Skiærene for Stokholm, saae det ilde ud for den unge Konge, heldst siden de Skotske Hielp-Tropper, som skulle giøre en Diversion i Norge, komme ilde an i en Huulvey i Romsdalen, hvor Bønderne tog dem til Fange og efter at de nogle Dage havde holt dem indelukte i deres Lader og Fæe-Huse, omsider resolverede sig til den Grumhed, at slagte disse Skotter, ligesom andet Fæe med deres Knive, efterdi de ey kunde transportere dem under en tilstrekkelig Eskorte og end mindre slippe dem uden deres eget Livs Fare (*)

(*) Denne liden bekiendte Traquedie har jeg paa Syndmør hørt fortælle af disse Bønders Børne-Børn, som sige, at Skotterne vare 1000 Mand, af hvilke den halve Deel blev nedlagt i Romsdalens trange Veye, ved Bøndernes Skyde-Gevær og de øvrige tagne til Fange, samt kort efter ugierne, dog fornødenviis, ombragte.

Da Sverrig var bragt i saa slette Omstændigheder og de Danske derimod bleve hiemsøgte med Pestilentze, som gjorde deres Armee tyndere, kom det i Begyndelsen af Aaret 1613 til en Fredshandling i Siøred, paa de Hallandske Grendser. Ønskelig Fred. Sverrig maatte frasige sig Gulland og Øsel, samt betale Dannemark en Million Rixdaler i Krigs-Omkostning og ikke efterdags disputere Dannemark sin Ret til at føre de tre Kroner i sit Vaaben, hvorimod det sidste gav dem de øvrige indtagne Steder tilbage: Begge Kongerne bleve Hiertens-Venner, og Gustav Adolph sagde:

Han agtede ingen Konge Høyere end Kong Christian, vilie og ikke søge nogens Venskab saa meget som hans, dersom de kuns ikke vare næste Naboer

Saa lykkelig var Kong Christian ikke, da han Anno 1625 ugierne blev indviklet i den langvarige tyske Religions-Krig. Hans Søster Daatter Elisabeth, en Kongelig Printzesse af Engeland, var giftet (279) med Friderich V Churfyrst af Pfaltz. Denne havde de i Bohmen undertrykte Protestanter, udvalgt til deres Konge, men han blev af Kæyser Ferdinando II slagen, at sine egne Arfvelande fordreven og som en Oprører erklæret i Rigets Act. Kongen antog sig ham længe ved Forbøn og Mellem-handling, men udrettede intet. **Indsettelse i den tyske Religions-Krig.** I Tydskland blev det hvær dag værre for Protestanterne. Ja ikke alene Religionen, men ogsaa de tyske Stænders Frihed truedes kiendelig, og hvær Mand saae, at det Kæyserlige Huus tragede efter Enevolds-Magt. Saadant ville nogle Fyrster, særdeles de i den Nedersacgsiske Kreds, forekomme. De udvalte den tapre Konge Christian til deres Kreds-Oberst. Han sluttede et Forbund med Engeland, Holland, Frankrig og fleere Allierte, som alle vare rige paa Løfter, men lode de Danske dog sidde i Stikken, da det blev Alvor. Den Bayerske General Tilly holdt ilde Huus i Vestphalen og Neder-Sachsen. Ham ville Kong Christian fordrive, og havde strax det Uheld, at da han i Hamelen visiterede Voldene, styrtede han med sin Hest ned i en Grav af fiortens Alnes Dydhed, hvis Hvelving sank under Hestens Fødder, saa at denne døde paa Stedet, og Kongen tillige blev optagen som død. Dette gjorde en Hindring som Tilly betiente sig af og indtog nogle af de Fæstninger ved Wesern, som Kongen havde besat, særdeles Nienborg, hvilket lidet Sted dog forsvarede sig saavel, at det kaastede Tilly 4000 Døde. **Tapper Modstand.** Imidlertid blev den Kæyserlige General Wallenstein sendt den første til Hielp med 20000 friske Tropper. Denne dobbelte Magt saae man sig ikke voxen, tabte og kort efter, i en Trefning ved Hanover, noget Folk. Den stridbare Biskop Christian af Halberstad som var én af Kongens Generaler, gjorde Fienden her og der Afbrek og holdt sig vel, men (280) døde snart, da nogle meende, han blev forgiven. **Gode Generalers Død.** Saa døde og kort efter, en anden af de bedste Generaler, nemlig Hertug Johann Ernst af Weimar, da han ville gjøre Wallenstein en Diversion, og det protestantiske Partie blev daglig svækket. Tilly indtog Göttingen og Minden, hvor endogsaa Barnet i Vuggen blev dræbt. Nordheim havde han beleiret, men blev dreven derfra af Kongen, som gjorde god Fremgang indtil de Thyringske Grendser. **Løfte om Hielp slaer feyl.** Tilly havde imidlertid bestyrket sig paa nye, hvorimod den Allierte Armee var svækket, og der hos misfornøyet, da den ilde blev betalt, thi de af Engeland og Frankrig lovede Subsudier nemlig 22000 Rixdaler Maanetlig, fulgte ikke, dog maatte Kongen den 17 Aug. Ved Lutter lade det komme til et Feldtslag som faldt ilde ud. Rytteriet som ikke havde faaet sin Sold holt tilbage, og Fod-Folket som stod sig vel, blev meest nedlagt. (*)

(*) Det som allermeest svækkede Kongens Armee, var et uformodentlig Overfald af 4700 Ryttere, med hvilke Hertug Georg af Celle rykkede frem af sit Baghold i Skoven og skildte Kongen ved den Seyer, der syntes allerede at være i hans Hænder. Conferentz-Raad N. Slange siger herom i Kongens Levnet T. I. p. 666 saaledes: Tilly vedstod i sin Skrivelse til Kæyseren, og i Samtale med andre Feldt-Oberster, Kong Christian fattedes intet af det som udfordredes hos en stor Feldt-Herre, uden Lykken. **Nedslag ved Lutter.** Udi hans Skrivelse til Chur-Fyrsten af Bayern, om Slaget ved Lutter, maatte han bekiende, at udi 18 Feldt-Slag, han som General udi det tyske Rige, Frankrig, Italien, Spanien, Bøhmen og Ungern, enten havde bievaanet eller selv anført, havde han endnu ikke fundet for sig en Fiende, som med bedre Sindighed havde stille sin Krigs-Hær i Slagt-Ordning og den saaledes, baade med Mod og Sagtmodighed

Kæyserlige faa Overhaand. Kongen havde ingen anden Vey ar tage, end til Elben, hvor den triumpherende (281) Fiende fulgte strax efter, og bragte Hertugen af Brunsvig til et Forlig. Derimod blev den Danske Armee forstærket ved 6000 Engellænder, under General Morgan, og søgte at hindre Fiendens Transport over Elben, men forgieves. Tilly indtog snart de Holsteenske Fæstninger, undtagen Glykstadt. Flensborg og Haderslev bleve brændte og i Jylland huserede de Kæyserlige ilde, og befæstede sig paa adskillige Steder. General Wallenstein lod i Vismar udruste en Flode, og fik Navn af det Tydske Riges Admiral over Øster-Søen. Dog denne Flode saavelsom den, Kong Sigismund af Polen sendte til Hielp, blev snart ruineret, deels af Storm, deels af den Danske. Kong Christian angreb Wallenstein her og der med Fordeel, saa han retirerede sig til Pommeren, for at indtage Stralsund som en god Havn, men Kongen havde i Forveyen ladet den befæste med sine Tropper, for at Wallestein spildte meget Blod derfor, og da Kongen behøvede sine Tropper andensteds, lod han sig af de Svenske overtale til at indrømme dem Staden, da de først fik Fod io Tydskland. Af det beleyrede Glykstadt gjorde Marqv. Ranzov et lykkeligt Udfald, slog 3000 Kæiserlige og tvang dem til at ophæve Belejringen. **Bleve dog meget svækkede.** Ditmarskerne sloge nogle Kæiserlige ihjel, i Wister-Mark blev Oberst Frenk med sit hele Regiment nedlagt og da Kongen fandt Gottorp Slot indtaget af de Kæiserlige, (282) Beleirede han det og forjagede dem af Angeln. Den Gang det saaledes begyndte at see noget bedre ud for de Danske, og Kæiser Ferdinand havde meget andet uafgiort i Tydskland, fandtes han villigere til at giøre Fred med Dannemark paa taalelige Vilkaar. **Ønskelig Fred.** Det skeede i Lybek den 12 May 1629, da Kongen afstod Kreds-Oberstes Embede og lovede, ikke videre at besatte sig med den Tydske Krig, hvorimod de Kæiserlige droge ud af Jylland og Holsten, uden anden Paastand. Et Udfald, som Dannemark knap kunde have ventet og vel maatte takke Gud for, da de Kæiserlige, Aaret tilforn havde spendt Buen langt høyere.

Svenske drage Fordeel af de Danskes Vanlykke. Næste Aar, nemlig 1630 blev den af lige Viisdom og Tapperhed berømmelige Svenske Konge Gustavus Adolphus, Christiani IV Eftermand i samme Krig, men med bedre Lykke, og saa vidt paa den sidstes Bekostning, som hans Skade havde for Alvor aabnet Øynene paa de mod Kæiseren Allierte, særdeles de Tydske Protestanter. Disse saae nu, det var høy Tid, at staae Kong Gustav, som deres nye Beskiermer bedre bi, end hidindtil var skeet Kongen af Dannemark, saafremt de ikke snart selv ville blive til Rov for den Kæiserligen Over-Magt og den Pavelige Samvittigheds-Tvang. Følgeligen vare Lære-Pengene givne paa de Danskes Omkostning, ja disse havde lagt den Broe, som Efterfølgende paa samme Vey, med store Sikkerhed kunde betræde. Af de høybetrængte Tydske Stænder blev Kong Gustav billigen elsket og antaget som en ret Nødhielper. Var han kommet tidligere, da veed jeg ikke, om det havde gaaet ham bedre end de Danske. Imidlertid varede det ikkun et part Aar. Efter hans beklagelige Fald ved Lytzen Anno 1632, fortsattes Krigen ved hans Daatter, den af mange stridige Ting navnkundige Dronning Christina. Hun og hendes Generaler (283) nøyedes ikke med at bruge deres Vaaben til de tydskes Forsvar, men misbrugte dem og omsider mod fredelige Naboer, ved et saa uventet som uforskyldt Indfald i Holsteen og Jylland, hvilket skeede mod Enden af Aaret 1643.

Overfalde dog Dannemark uden Krigs-Declaration. Den sande Grund og Aarsag var kiendelig nok, de Svenskes Frygt for at antage Kong Christian som Mediaeur ved den Osnabrykske forestaaende Fredshandling. Længe tilforn og mange Gange, havde han arbeidet paa at stifte Fred i Tydskland, endogsaa efter de Svenskes store Nedlag ved Nordlingen, og da Kæiseren saavelsom Kongen af Polen, søgte hans Alliance, med Tilbud af store Fordeele, hvis han hialp dem mod Sverrig, saa de hiemme fik andet at tage vare, lod han sig ikke bevege der til. Dog de Svenske

syntes, Kong Christian undte dem ey deres Lykke, skiønt han, om saa havde været, letteligen ved sin Søe-Magt, kunde have afskaaret dem al Samfund med Tydskland, og sat Armeen o farlige Omstændigheder. Her til kom dette, at Kongen ikke ville tilstaae dem Toldfrihed i Sundet, saavidt denne udstraktes til deres Erobringer i Lifland. Videre, han havde interesseret sig for deres flygtige Enke-Dronning Maria Eleonora og taget vel mod hende, da hun af Rigs-Raadene blev hadet, fordi hun var Dansk sindet, og ville gifte sin Daatter Christina med en Dansk Printz. End videre, Kong Christian ville have holdet Neutralitæt i den Nedersachsiske-Kreds, som han selv var et Lem af, men det blev ogsaa afværget. Da nu Frankerig ville antage Kongens Tilbud og Mediation i Osnabryk, saa kunde man ikke paa en vissere Maade afværge det, end ved at erklære sig fiendtlig mod Dannemark. Dog skeede Erklæringen ikke førend en Maaned efter at Overfaldet allerede var øvet i (284) bemeldte Aar, af Generalen Leonhard Thorstenson. Indtrængende i Holsteen og Jylland. Med en flyvende Armees oversvømmede han Holsten og Jylland, saa hastig, at han i faa Uger bemæstrede sig alle faste Stæder, undtagen alene Glykstadt og Krempe. Da den Danske Rigs-Marskalk Anders Bilde lod spørge om Erendet, fik han til Giensvar, man ville forfriske Armeen i de gode Holsteenske Vinter-Qvarterer. **Slaae Bønderne ved Liimfiorden.** Disse udstrekkede man, indtil Nørre-Jylland, slog 1500 Danske Ryttere ved Kolding, blev i 18 Dage færdig med den halvbefæstede nye Stad Friderichs-Odde, og fandt siden ikke Modstand paa denne Side, førend ved Liimfiorden, hvor de særdeles mandige Vendelboer sankedes og opkastede nogle Skandser, samt forsvarede sig mod den udsendte General Vrangels saa vel, at 700 af dem bleve nedlagte og deres Provintz indtagen. I Skaane blev Jacob Ulefeldt angreben, og nogle Slotte indtagne, hvorimod han trængte ind i Sverrig og hevnedes sig, ligesom Hanibal Sehested holdte sig vel paa Grendserne af Norge. En Flode af 30 Skibe havde Svensken samlet sig i Holland. **Seyer til Søes.** En Flode af 30 Skibe havde Svensken samlet sig i Holland. Mod den gik Kong Christian, som da var 67 Aar gammel, i egen Person til Søes, med 9 støre Skibe, fandt den ved Listerdyb og jog den tilbage. I Øster-Søen fremkom strax den rette Svenske Flode, under Admiral Flemming, som let blev Mæster af Femern og massacrerede hvad forefandtes. Der søgte Kongen ham med 24 Skibe, da den anden havde 46. I Slaget mistede Kongen sit høyre Øye, faldt paa Skandsen men stod strax op og fuldførte sin Commando saavel, at Fienden maatte søge Tilflugt i Kilerfiord, (*) hvor den baade af hans Skibe og af Land-Batterierne, (285) blev beskudt, indtil Thorstenson, fra Land-Siden ruinerede bemeldte Batterier, og den Svenske Flode fandt Leylighed til at undkomme, hvilket kaastede Admiral Peder Galt, som ikke bedre havde passet paa den, sit halvfiersindstyve Aar gamle Hovet.

(*) Paa Rosenborg-Slot vises endnu den blodige Hue som Kongen drog ned for Øyet, da han blev ved at forfølge Fienden. I sin venstre Arm havde kongen ogsaa faaet et Skud, da han An. 1626 ved Storm indtog Slottet Höya ved Veseren.

Hans Forseelse havde og farlige Følger, thi da bemeldte Flode fra Holland, siden kom tilbage og forenede sig med den anden, angrebe de begge en Dansk Flode af 16 Skibe og ruinerede de fleeste af dem. **Nedlag til Søes.** Imidlertid leed de fra Thorstensons Armees udsendte mindre Corps Nedlag ved Kolding og Tøndern, da paa begge Stæder nogle Regimenter bleve ruinerte af A. Bilde og H. Buchvald. Saa maatte og Thorstenson selv rykke op og rømme Landet, da den Kæyserlige General Callas, skiønt alt for langsom og sildig, indfandt sig med 14000 Hielpe-Tropper, hvilke bleve forstærkede med nogle Tusende Danske, som under Vrangels Commando, snart forskandsede sig ved Randers, snart rykkede ud mod Holsteen igien, hvor mange smaa Trefninger forefaldt og Krigens Lykke var ustadig. **Indfald i Sverrig.** I Skaane og Blegind vare An. 1645 Bønderne i Gevær, mod den Svenske Grev Gustav Leyenhosvit, men bleve afslagne, ligesom Hanibal Sehested

med 9000 Norske, faldt ind i Sverrig, men fandt den Modstand, at han snart vendte tilbage, heldst da man kort efter begyndte at handle om Fred, under Fransk og Hollandsk Mediation.

Bremsebroiske Fred. Dette skeede i Bremsebroe ved Christianstad, den 13de August 1645, men til Dannemarks (286) store Skade, thi da de Hollandske Ministre, midt i Forretningen, declarerede sig gandske parthiisk mod Dannemark, i Anledning af Øresunds Told, saa blev de Svenskes Bytte Gulland, Øesel, Jemteland og Herdalen, samt Halland paa 25 Aar og fuldkommen Told-Frihed i Øresund.

Kongens Sorg over almindelig Velfærds Tab. Saa slet et Udfald af en uforskyldt Krig, kunde ikke andet end krænke den høybedagede Kong Christian, helst da det var aabenbart, at den gandske utilstrekkelige Defension, som Dannemark ved dette Overfald, befandt sig i, havde ingen anden Grund, end Adelstandens Magt til at binde hans Hænder; thi alle formaninger til at bestyrke Krigs-Magten i Tide, giældte intet hos en Stand, som tog flere Præcautioner mod deres egen Konges Magt, end mod Landets Fiender, og derfor ikke saae sig om efter Soldater, førend Fienden stod i Landet.

Anden Huus-Sorg. Til saadan denne store Konges villige Misfornøjelse med offentlige Ting, kom adskillige anden privat Fortred og Sorrow i hans eget Huus, da han saae sin ældste Søn og udvalte Thron-Følger Prinds Christian, ved Døden bortkaldet i Sachsen, hvorfra han havde sin Gemahl Magdalena Sibilla, Churfyrste Joh. Georgii Datter. Deres Bryllup lod Kongen holde An. 1634 med usædvanlig store og kostbare Solennitæter, men Ægteskabet var ufrugtbart, da Printzen døde før sin Herr Fader An. 1647. En anden og ældre privat Gienvordighed havde Kongen at igiennemgaae, i sit Ægteskab med Christina Munk. Efter at hans første Gemahl, Dronning Anna Catharina, den Brandenburgske Churfyrste Joachim Friderichs Daatter, tidlig faldt ham fra, nemlig 1612, lod han sig ved den Venstre Haand, vie til (287) Christina Hr. Ludvig Muncks og Frue Ellen Marsvins Daatter. Af denne havde han otte Børn, men ogsaa megen Hierte-Sorg. Hun blev beskyldt for Utroeskab, ja for at ville have forgivet Kongen, som satte hende i en Slags Civil-Arrest, paa hendes Fæderne Gaard Boller i Jylland, hvor af siden reiste sig megen Ueenighed imellem hendes Sviger-Sønner og det Kongelige Huus, baade før og særdeles efter Kongens Død. Dødelig Afgang. Denne indfaldt paa det af ham meget elskte Slot Rosenborg Anno 1648 den 28 Febr., da han, paa nogle Uger nær, havde fyldt sit Levents 71 Aar, og siden sin Hr. Faders Død 1588, været Konge i 60 Aar, hvilket i alle Tidens Historie er et rart Eksempel, følgerigen maatte Kong Philippus IV i Spanien vel kalde ham El Padre de los Reyes: Kongernes Fader. Og ypperlige Eftermæle: Desforuden gav hans Viisdom og mange andre ypperlige Egenskaber, om hvilke allerede er sagt noget lidet, denne Konge unegteligen et personligt Fortrin, frem for de allerfleste af lige Stand. Det Symbolum: Regna Firmat Pietets, var et udtrykt af Hiertets sande Meening. Hans Majestetets Helsot var ikke saa meget en smertelig Sygdom, som de naturlige Kræfters Afgang, hvorfor man og knap merkede noget Døds Arbeid, da Aanden saa sagte forlod Legemets Boelig. I de sidste Dage ville han ikke høre tale om nogen verdslig Ting, men laae i bestandig Andagt og Sinds Opløftelse, hvilken ved afvexlende Gange, Bønner og Forelæsninger, blev understøttet særdeles af Hof-Præsten M. Jacob Lauridsen, som paa den Erindring om at holde fast ved sin Frelsere, fik til Giensvar: Ne dibites, tvivl ikke, thi Latin talede han gierne med studerte Folk og fremmede Gesandter, da det Franske den gang ikke var saa brugbart. Det Kongelige Liig blev, som sædvanligt, nedsat i Roskild Dom-Kirke. Om (288) det særdeles Syn, som hans Majestet skal have haft paa Slottet Rottenborg i Tydskland, staaer på Konst-Kammeret et original Billede verificeret med hans egen haands Underskrift: Min

uforgribelige Meening om den Sag, haver jeg sagt i den liden Tractat: Sandheds Kraft mod Vantroen.

Fridericus III.

Lyst til Lærdom. Da store Kong Christians anden Søn, af første Ægteskab, blev født paa Haderslev Huus den 18 Martii 1609 og med al Flid anført til Sindets Dyrkelse, ligesom hans egen Lyst faldt dertil, hvorfor han i Sprog og Videnskaber, ikke alene lignede, men ogsaa overgik sin Herr Fader og Far-Fader, saa han kand holdes for én ag de Lærdeste Konger der nogen Tid haver siddet paa Thronen. **Først Erke-Bisp.** Denne tilfaldt ham ogsaa uformodentlig, da han af Begyndelsen var Erke-Bisp i Bremen, hvilket Stift Kong Christian i Tide har Omsorg for at see ham forsynet med. Men efter at hans ældre Broder Printz Christian, som nyelig er melder, Anno 1647 døde uden Livs-Arving, var intet naturligere, end at tænke paa hans Udvælgelse i Faderens levende Live; skiønt det ikke kom dertil, førend nogle Uger efter hans Herr Faders Død, da han blev udvaldt og kronet af Biskop Doct. Casp. Brochman i Kiøbenhavn, og ved det foregaaende Konge-Val, saae sig nødet til, at indgaae saa haarde Vilkaar, som ingen af hans Forfædre. Thi den, paa Adelens Fordring, dog meest efter Rigens Hofmæsters Corfitz Ulfelds Tilskyndelse (*), af Kongen underskrevne Capitulation eller (289) Haandfæstning, indeholdt blant andet, at han ikke torde lade nogen Adelsmand, uden foregaaende Proces fængsle, med mindre han havde aabenbarligen begaaet et Mord eller Oprør, ikke tage fremmede Krigs-Tripper i Landet, ikke heller selv oprette nogen Armee eller udruste nogen Flode, ikke slutte eller ophæve nogen Alliancer, ikke reise udaf Riget, ikke udskrive nogen Skat, uden Rigsraadenes Samtykke, ikke naturalisere nogen fremmet Adelsmand, ikke tilkiøbe sig eller Kronen noget adeligt Gods, ikke skille nogen Adelsmand ved Cronens Forlehninger, ikke antage nogen anden i Rigens Raad eller til anden høy Betiening, end som én af 3, hvilke de øvrige Riigs-Raad foreslog. Udvalt til Thronen med haarde Viilkaar. Skeede noget saadant, da stod det til Rigens Raad, at gjøre hvad de fandt for got, og dermed skulle Kongen lade sig nøye. Alt dette blev tilstaaet og Buen derved spendt saa høyt, at den desto snarere maatte briste, ved den arfvelige Enevolds-Regerings Indførelse, paa de øvrige Stænders Begiering, som siden skal erindres. (290)

(*) Denne Mand, som havde Kongens halv Søster Eleonora Christina til Ægte, gjorde sig siden alt for bekiendt og ved de Carl Gustav givne Raad og anslag, tilføjede Fæderne-Landet meere Skade end mange tusende Svenske. Ulykkens Hovet-Kilde var Dronningens udslukkelige Had til ham, og hans lige saa stort til hende. Denne grumme Sids-Bevægelse forledede ham til at blive, hvad han af Begyndelsen ikke var, nemlig, først sit Fædrene-Lands aabenbare Fiende, og siden, efter en halv Forsoning, dets Forræddere, hvorom gives Efterretning nok i Friderici III Levnet, som er den Deel af vort Lands-Historie, for hvilken vi egentlige have Baron Ludvig Holberg at takke. Ulfelds rette Character var ellers Klogskab og Tapperhed, blandet med en grenseløs Ambition, beqvem til de priseligste Gierninger, men ogsaa til de største Misgierninger.

Personlige Character. Af Statur var Kong Friderich hart ad ligesaa høy som hans Her Fader, og vel saa corpulent, med majestætiske Miner, og et Aasyn som viiste en Blanding af Mildhed og Alvorlighed, samt dyb Eftertanke, hvilke Egenskaber ogsaa kiendes i de yngre Aar, da han, som sin Herr Faders General, gjorde Tieneste i den sidste Svenske Krig mod General Vrangel, men ikke kunne foreenes med Rigens Marskalk Anders Bilde og flere, hvorover lidet blev udrettet. Langt større, ja alt for stor Anledning, gaves ham siden, til at øve Mandom i den Kiøbenhavnske haarde

Beleyring, saavel ved et Udfald paa Amager, hvor han personligen fordrev Kong Carl Gustav, som og i Stadens Bestormelse, da han lod sig finde paa de farligste Steder, opmuntrende med eget Ord og Eksempel, sin Hovet-Stads Indbyggere.

Anledning til en ulykkelig Krig. Denne ulykkelige Krig, som indirecte gav Anledning til de allerlykkeligste Følger, er noget af det mærkværdigste i denne Herres Historie, og den vil jeg her sammendrage i det allerkorteste Udtog. De særdeles Anledninger til Krigen, vare vel, deels de Svenskes Uvillighed til at høre noget, om der paa visse Aar, overladte Hallands Tilbagegivelse, Ifølge af forbemeldte Bremsebroiske Freds-Tractat. Dernæst den frie Handels Hanthævelse paa Øster-Søen, særdeles den Polske Kornhandel i Dantzic, hvilken Hollænderne ikke mindre end de Danske frygtede, at den i Polen lykkelige Konge Carl Gustav, maatte blive Mæster af, naar han først fik Staden Danzig i sin Magt, som det da saae ud til. Med Sverrig. Men i Almindelighed var vel Aarsagen selv samme Europæiske Balanceholderie, som siden er bleven meere navnkundig og har tient til Paaskud for saa mange Krige. Ikke alene Kæyseren og Republiqven (291) Holland, men ogsaa Churbrandenburg, som ellers havde hiulpet Kong Carl, begyndte at blive jaloux paa hans Vaabens Fremgang, og fandt Dannemark beqvemst til at standse den, hvorfor en Dansk Eaqvadre af 10 Skibe foreenede sig 1656 med den Hollandske, som var udsendt til at forsvare Handlen paa Danzig. Næste Aar 1657 holdtes i Odense en Rigs-Dag, paa hvilken man besluttede en Krig mod Sverrig. Denne Krigs-Declaration var velkommen hos Kong Carl Gustav, som i det ødelagte Polen, hvor hans Lykke begyndte at dale, ønskede kuns en anstændig Leylighed til at vende sig andensteds hen. Kong Friderich lod sit Manifest publicere, samt 10000 Mand og en anseelig Flode udruste, med hvilken sidste han selv gik til Danzig, men vendte snart tilbage, da han hørde, Kong Carl havde allerede brudt op, og marcherede med sin Armee igiennem Pommeren til Holsteen.

Kong Carl Gustav vender sig mod Dannemark. Der fandt han liden Modstand; thi den halve danske Armee var gaæn over Elben til det Bremske, som næsten blev indtaget, men straz maatte forlades, hvorimod den i Holsteen forfriskede Svenske Armee, oversvømmede det faste Land, og overrumplede Fæstningerne uden Ophold. Friderichs Odde blev af Rigens Marskal Anders Bilde besat med nogle tusinde Mand og gik over ved Storm. Paa hiin Side Liimfiorden satte de altid modige Vændelboer til Værge, men bleve af General Vrangel slagne og 800 af dem nedlagte. Ved Møen sloges Floderne i 2 Dage og den Svenske, skiønt langt stærkere, maatte søge Tilflugt i Wismar. **De Danske i Norge og Skaane.** I Norge slog Iver Krabbe de under Erich Steenbuck indfaldne Svenske tilbage, og i Skaane slog Kong Friedrich, i egen Person, et andet Svensk Partie, men mistede derved et par Generaler og noget Folk. I Fyen sankede General Gyldenløve nogle tusende (292) Mand, særdeles Rytterie, af dem som i Tide satte over Beltet, hvor de meente, man ikke lettelig kunde følge dem.

Haard Vinter gjør en Iis-Broe over Beltet. I begyndelsen af Aaret 1658 indfaldt saa haard Frost, at Isen paa fierde Dag kunde bære imellem Aaresunds-Færge og Bramsøe, samt videre til Iversnes, nu Wedelsborg i Fyen. **Fyen indtages.** Carl Gustav satte over med sin Armee, uden at favne meere end 2 Compagnier og sin Karaet. Paa Isen mødte ham ikke Gyldenløv, som en Podagra holt ved Sengen i Odense, men Obersten Jens Haderslev, siden kaldet Løvenskov, hvilken med 3000 Ryttere og et par Tusende til Fods, meest Bønder, holt sig saa vel som mueligt, men maatte omsider vige og bleve næsten alle tagne til Fangne. I Odense mødte nogle af Rigens Raad, og leverede deres Kaarder fra sig, som Kong Carl gav dem tilbage og sagde af Skiemt til én af dem, som nyeligen havde skrevet Jus sociale armatae Daniae, at hans Kaarde gjorde ingen Skade. Nyeborg-Fæstning

forcerede Vrangl med Kaarden i Haanden. Nogle hundrede Danske som undkomme, toge Veyen over det store Belt, og blev af de Svenske forfulgte indtil Sproe, hvilke ved deres Tilbagekomst forkyndte Kongen, at han kunde gaae videre, om han ville: dog udvalte han, efter Corfitz Ulfelds Forestillelse, snart gav sig. Laaland ogsaa. Der fra gik man, uden hinder til Nykiøbing i Falster, og den 12 Febr. Til Vordingborg i Siælland, hvilket tillige med Hovedstaden, bar sat i lige stor Forundring og Skrek. Svenske i Siælland. Da Svensken, inden faae Dage stod en halv Miil fra Kiøbenhavn, ville Kong Fridrich, med alt det han kunde opbringe, give sig ud og lade det komme an paa en Trefning, (293) heldst endnu ikke var stærkere end han. Men derpaa ville Rigens Raad ikke lade det ankomme. **Roskildske Fred.** I det samme handlede man om Fred, og denne blev saadan, som i de Omstændigheder kunde ventes, slutter den 18 Febr. I Thistrup og derpaa ratificeret i Roskild. Skaane Halland, Blegind, Bahuus, Tronheim og Bornholm, saa og 2000 Danske Ryttere, bleve Seyervinderen tilstaaet. Begge Konger syntes forsonede, og at Kong Friderich var ædelmodigere end hans Giæst, sluttes seraf, at han i én Dag og to Mætter, havde Kong Carl hos sig paa Friderichsborg, hvor alting gik herlig til, og de taledede heele Timer med hverandre alene.

Setter man, at Dannemark den Gang i Utide havde ladet sig overtale til en Krig (*) da var det nu alt for dyre betalt, og ingen kunde formode, at Kong Carl ville have gjort, hvad han gjorde, hvilket og lykkedes saa ilde, at det, efter al Anseelse, kaastede Liv, og Dannemark fik tvende afstaaede Provintzer tilbage, i den siden paafulgte Kiøbenhavnske Fred. Saa snart Dannemark, ved den Roskildske Fred, syntes skilt ved sine Alliertes Hielp, og sine gene Kræfter, giordes nye Paastand og uendelige Anmodninger, ja, da man endogsaa blev ved at give efter, og Kong Carl, som om Sommeren opholdt sig hos sin Sviger-Fader, Hertugen af Slesvig, foregav, han ville nu med sine, paa Floden i Kilerhavn indskibede Tropper, gaae til Polen igien, og der udføre sin gamle Sag, saa landede han den 17 Aug. Til al Verdens Forundring, ved Corsør, foregivende, han var kommen tilbage, (294) for at staae Kongen af Dannemark bi, mod sine rebelliske Undersaatter.

(*) Quid simulasse juvar, semel infarivimus omnes.

Nye fiendtlig Overfald. Den kloge Hannibal Sehested, som med flere blev fangen paa sit Gods, anstillede sig som hans Ven, men gav, som Kong Friderichs Ved, det Raad, man skulle ikke angribe Kiøbenhavn, førend Kornborg var indtaget, og Hollænderne derved udelukte fra Stadens Undsetning. **Cronborg overgiver sig.** Det skeede, og Kronborgs Beleiring varede tive Dage, da den deels ved Garnisonens Oprør, deels ved Commandant Beenfelds Uforsigtighed, meget utidig blev opgivet. Imidlertid fik man i Kiøbenhavn Rum til at befinde sig, og gjøre Anstalter til at tage mod Fienden, hvilket og skeede saa tilstrækkelig, at alle hans Anslag vare forgieves. **Kiøbenh. Beleyres.** Mange Udfald gjorde man af Staden, og næsten hver gang med stor fordeel, da de Svenske i smaa Partier blev dræbte, og deres Batterier ruinerede. Tillige ankom den Hollandske Flode med Undsetning, efter at den havde slaget sig igiennem Øresund. I de overrumpelte Provintzer begyndte Tilstanden ogsaa at forandre sig. Tronheim afkastede med Magt, det Svenske Aag, Bornholm ligesaa, i Holsteen og Jylland ankomme Kæyserlige, Polnske og Brandenburgske Hielpe-Tropper, som allevegne fik Overhaand og overbeviiste Kong Carl, han havde gjort et Stykke som baade Gud og Mennisker maatte have en afskye for. Ja hans bedste Venner, de franske og Engelske, bluedes derved. **Afstaaer de Svenskes bestormende Magt.** Dog hvad som var begyndt, maatte nu udføres, og man vovede Anno 1659 den 11 Febr. At løbe Storm til Kiøbenhavns Volde, hvor Borgerne og Studentere udgjorde den bedste Garnison og nedlagde i faa Timer, nogle Tusende Svenske (*), saa at Beleiringen nu af Folke- Mangel (295) syntes omskiftet til en Blokering, heldst siden Kong Carl

fandt fornødent, at sette sig bedre fast paa de mindre Insuler, Møen, Laaland, Langeland og Als, hvor han allevegne fandt tapper Modstand, og fik intet uden dyre kjøbt.

(*) Ved denne Bestormelse, saavel som Kiøbenhavns gandske Beleyring, opholder man sig ikke i dette Udtog, særdeles da det væsentlige findes anført i Origin. Hafinienfibus.

Svenskes Nedlag i Fyen. I Fyen indfandt sig tillige den allierte Armeé, og angreb de Svenske under Canonerne af Nyeborg, som skulle staae dem Bie. Der bleve 2000 Svenske slagne og dobbelt saa mange fangne. De Allierte begierede at oversettes til Siælland, hvor det havde været dem let at tage Kong Carl med Resten af hans bortsmeltede Armeé, uden synderlig Modstand, men til den Transport havde den Hollandske Admiral Ruyter, som ellers gjorde stor Tieneste, ingen Ordre, og deraf saa man kiendelig, at den Flode alene skulde holde jevnvegt og balancere paa begge Sider, saa at begge Nordiske Croner kunde blive ved Magt, foruden at ødelegge hverandre. Denne Hensigt saaes allerkiendeligst i næste Aar 1669, da det endelig den 27 May kom til en nye Fred. Denne oplevede Kong Carl ikke, men døde den 12 Febr. i Gothenborg af Fortræd og Fortrydelse, efter at han forgieves havde ladet Fridrichshald beleire. Hans Enke-Dronning og Rigens-Raad, som den unge Cron-Printzes Formynder, beqvemede sig til Fred, dog ikke uden mange Vanskeligheder, og da man længe havde tracteret derom, fik Dannemark, formedelst Mediateurernes, særdeles de Engelskes meget kiendelige Partiskhed, intet meere tilbage, end de tvende Provintzer Tronhiem og Bornholm, som allerede havde befriet sig selv.

Freds Forhandling. Det som gjorde meest opholt, var Souverainiæten over den Gottorsiske Andeel af de Slesvigske Fyrstendømme, hvilken Dannemark endelig ogsaa maatte tilstaae den Svenske Dronning, saasom en Gottorsisk Printzesse. (296)

Stort Tab dog oprettet. Saa stort som dette Tab var for Dannemark, nemlig Skaanes og Bleginds Afstaaelse (thi Halland var allerede tabt i forrige Krig) saa haver dog den Allerhøyestes uforkortede Haand, i følgende Tider rigeligen oprettet det samme, ved at tilvende Dannemark paa en anden Side, saa meget og saa got Land, som ikke alene Veyer op mod bemelte Provintzer, men ogsaa, ved rigtig Regning, torde findes at beholde Overvegt, nemlig Grevskaberne Oldenburg og Delmenhorst, den største og bedste Deel af Fyrstendømmet Slesvig, Fyrstendømmet Pløn Grevskabet Ranzov, Herskabet Pinneberg og Eilandene Als og Arø. Dernæst haver den Allerhøyestes Forsyn viist sig at kunde udføre Lyset af Mørket, jeg mener, at den lyksalige Omstiftelse i Landets Borgerlige Regering tog sin egentlige Anledning af hin ulykkelige Krig, og den Tilstand, som Landet derved var geraaden i.

Anledning til et Enevolds Regimente. Uden for saadanne Omstændigheder, syntes det ikke giørligt, at sette de ringere og talrigere Stænders Vefærd i saadan Jevnvægt mod Adelstandens tilforn umaadelige Fortrin, at man, paa begge Sider, kand nøyes og takke Gud for vore Danske Kongers ret faderlige Regimente. Om hvilke tilforn er handlet udførligere og viist, hvor langt det er fra den saa kaldte Despotismus (*).

(*) Hvor meget den omskiftede Regierings-Form bestyrkede Dannemarks Kræfter, sluttes noksom deraf, at alle Cronens Forlehninger, siden den Tid, indbragte 4 a 5 Gange meere, end som den Stund de stode under Lehns-Mændenes Forpagtning paa Livs-Tid. Dette saaes allerkiendeligst, da femten Aar derefter; nemlig 1675, reyste sig en nye Krig mod Sverrig, og man skulde have formodet, at det nyeligen saa udmattede og næsten modløse Dannemark ikke var i Stand til at forsvare sig selv,

førde det dog i Øster-Søen, i Skaane og Pommeren, ved sine store Floder og talrige Armeer, en meget seyerrig Krig, ja tog næsten alt det tabte tilbage, havde ogsaa været i Stand til at beholde det, hvis ikke Frankrig, saasom Sverrigs Allierte, ved Trusel i den fontainebleauiske Fred, havde aftvunget det paa nye.

Saadan Omskiftelse søgte Kong Fridrich ikke, (297) og kunde med saa meget destobedre Samvittighed, tage derimod da den blev ham tilbudet, først af den Geistlige og Borgelige Stand alene, som i det forrige Aristocratie, sukkede under et utaaleligt Aag, men siden af alle tre Stænder i Samfund. Den paa begge Kiøn arfvelige Eenevolds-Magt blev, efter de noksom bekiendte Tvistigheder, paa Rigsdagen i Kiøbenhavn Anno 1660, overdraget Kongen og hans Huus, som den 19 October lode sig hylde af meerbemeldte tre Stænders Fuldmægtige, ligesom det samme skeede den 15 Aug. 1661 af de Norske, paa Aggershuus Slot, i Kronprintz Christiani Person.

Konge-Loven. Siden har hans Majestæt Omsorg for at lade forfatte og Anno 1665 publicere Legem Regiam, eller den Konge-Lov, som forpligter hans Efterkommere til at holde over den uforandrede Augsborgske Confession, at sammenholde Rigets Provintzer uden Deeling i Arv eller paa andre Maader, og at bestige den arfvelige Throne, i saadan Orden, som der udførligen foreskrives. **Lands-Loven.** Paa at forbedre og efter nærværende Tilstand, at indrette Landets almindelige Lov, var Kong Fridrich, ikke mindre betænkt, og indhentede fra hvært Stift, de Geist- og Værdselige Betienteres Forslag og Raadførsel, om Forandringens Maade. Han lod ved kyndige og redelige Mænd, flittig arbeide paa den nye Lov-Bog, skjønt samme ikke kunde blive færdig, førend i hans Søns Kong Christiani V. Tid. Postvæsenets Indrettelse i alle Provintzer (298) blev under denne Konge sat i Stand, ved Directeuren Poul Klingenberg, og paa en deel flere nyttige Anstalter til almindelig Velfærd, var han som en klog og velbelæst Herre, **Kongens Død** ideligen betænkt, da Døden efter fire Dages Sygdom, gjorde Ende derpaa, Anno 1670 den 9 Febr. I hans Alders 61de Aar. Det kongelige Liig blev nedsat ved siden af hans Hr. Faders, i Roskild Domkirke. Paa Sandheden af sit Tænke-Sprog: Dominus Providebit, havde han oplevet mange Prøver. Efterladte Enke-Dronning. Hans Efterladte Dronning Sophia Amalia, en behiertet og oeconomisk sindet Dame, den Lyneborgske Hertug Georg Daatter, tog sit Enke-Sæde, om Sommeren paa Nyekiøbing-Slot, men om Vinteren paa det af hende opbygte Palais Amalienborg i Kiøbenhavn, som An. 1689 blev afbrændt. Hans Majestæts 4 Døttre, Printzesser af ypperlige Sinds og Legemens Gaver, bleve som bekiendt, udgiftede til Sverrig, Gottrop, Sachsen og Pfaltz. Deres yngste Broder Printz Georg til Engelland og den ældste bestigede strax sin Fæderne-Throne.

Christian V.

Den første Arve-Cron-Printz. Kom An. 1646 den 15 April til Verden, paa Flensborg-Slot, hvor hans Hr. Fader da boede, som Statholder over Fyrstendømmerne, og hans Farfader den udlevede Kong Christianus IV, som just var tilstæde, holdt ham over Daaben An 1655 blev han, efter Stændernes Val, hyldet som Thronfølger, hvilket siden fandtes overflødig, da han, Ifølge af den Kongelige Families Arve-Rettighed, bestigede Thronen, efter at Hans Kongelige Høyhed i de yngre Aar, nemlig An. 1662 og 63, som Cron-Prinds, havde gjort en udenlandsk (299) Reyse, igiennem Holland, Engelland, Frankerig og Tydskland. Allevegne blev han admireret for sin deylige Skabning og yndige Omgængelse. Hvad Under, at han hos sine egne, stedse var æret og elsket, for mange gode Egenskaber, men allermest for sin særdeles milde, fromme og godhiertige Adfærd, hvori hans Hovet-Character bestod. Damme prydede ham saa meget meere, som han, frem for sine

Forfædre, fandt Leylighed til at udvise den, i det han stedse herskede med en uomskrænket Magt, men aldrig misbrugte den mod nogen Mand, til Undertrykkelse og uforskyldt Haarhed. Godt Naturel. Meget meere lod han ofte Barmhiertighed rose sig mod Dommen, belønnede Troeskab og søgte at skaane det ved forrige Krige, udtømmende Lands-Kræfter, langt meere end han fandt Leylighed eller Evne til, heldst i Betragtning af den stærkere Krigs-Rustning, som over heele Europa, i hans Tid, frem for tilforn, blev bragt paa Bane, efter Franzosens Eksempel. Selv var denne milde Konge, i rette Tid, martialisk nok sindet, og anførde sin Armee i de haardeste Trefninger. Ved de saa kaldte Caroussels, viiste han sig som den største Rytter, og vandt gemeenlig den opsatte Priis. I Henseende til Videnskaberne, var Geographien, Historien og Architectura militaris, det som meest behagede ham. **Giftermaal.** Paa Nyekiøbing-Slot i Falster, celebrerede han An. 1667, sin Bryllups-Høytid med Charlotta Amalia Landgreve Wilhelmi III. Af Hessen hans Datter, en meget viis, dydig og deylig Dronning (*). Der opholdt han sig og ofte, indtil (300) han, efter sin Herr Faders dødelige Afgang An. 1670, bestigede den arvelige Throne, og lod sin Salvings-Fest, ikke som sædvanligen holde i Kiøbenhavn, men i Friderichsborgs Slots-Kirke An. 1671 den 7 Junii, da Forretningen skeede ved Biskop Doct. Joh. Wandal.

(*) For at udsee sig denne Gemahl, gjorde han kort tilforn, incognito, en Reyse til Cassel, gav sig ud for en Juveel-Handler og handlede saavel, at da han havde fundet Leylighed til at betragte Printzessens Deylighed, den stund hun betragtede hans Kongelige Høyheds rette Ærende snart udrettet.

Gode Love. Den Begyndelse, som i hans Herr Faders Tid, var giort, med at sanke et Udtog af Landets gamle Love, og at indrette samme efter nærværende Omstændigheder, blev i hans Tid fuldført, og den nyere Danske og Norske Lov, saavel som Kirke-Ritualet, Politie-Forordningen, Krigs-Artiklerne, og alt hvad som tienligt eragtedes til almindelig Velfærd, Sikkerhed og god Orden, efter Haanden publiceret. **Fornyede Ridder-Ordner.** Saa fik og høyeste Ret af ham, tillige med de nye Love, en fornyet Anseelse og udvortes Prydelse. Det samme skeede med de tvende berømmelige Ridder-Ordner af Elephanten og Dannebrog, hvis ældgamle Anseelse blev fornyet, og med vissere Statutis forsynet. Den Grevelige og Friherlige Stand havde forud ikke været brugelig blandt den Danske Adel, men indførdes i hans Tid, da efter Haanden adskillige Grevskaber og Baronier bleve stiftede og med anseelige Friheder benaadede. Til den Adelige Ungdoms Øvelse, stiftede han 1691, et Ridderligt Academie i Kiøbenhavn, skjønt samme, af sine Aarsager, ikke ret længe bestod paa det Sted; til andre Skolers og Kirkers Tarv, samt Kirke-Tienernes Bedste, feylede det ikke paa Christlige Forordninger.

Borgerlige og militariske Tings Forbedring. Saa giordes og i denne Konges Tid, mange gode Anstalter til indenlandske Fabriqvers, samt Søe-Fartens og Commerciens Opkomst, ligesom en Deel Handels-Compagnier for Iisland, Færøe, Vest-Indien og Guinea, (301) bleve anlagte, hvilke siden have udkrævet adskillige Forandringer og Forbedringer, som ikke her finde Sted. Til Landmandens Bedste og Matricul-Skattens Ligning, blev foretaget en nye Landmaalning, ja det gandske Finantz-Væsen sat paa en langt ordentligere Fod, hvortil toges fornemmeligen Raad af Geheime-Raad Christian Siegfrid v. Plessen, som stor Cameralist. Ved Armeen skeede mange Forandringer, saa vidt at alting blev indrettet efter den andensteds, særdelis i Frankrig, antagne Maade, hvortil man betienede sig af General Comte Roy som deri var forfaren. Men hvad de fleeste øvrige Forandringer angik, hvilke i en omskiftet Regerings-Form, udkrævedes af Fornødenhed, da var deri, Kongens fornemmeste Raadgiver, dn af stor Skarpsindighed bekiendte Peter Schumacher,

en Viinhandlers Søn i Kiøbenhavn, siden kaldet Greve af Griffenfeld, hvis hastige Opløftelse og dybe Fald noksom er bekjendt, og andensteds udførligere beskreven. **Grev Griffenfeld Premier-Minister.** Her erindres alene dette, at den særdeles naadige Konge, som bedst kiendte denne fortreflige Mands misundelige Efterstræbere, saa og Mandens egentlige Feyl, nemlig Overmod, baade mundtlig og skriftlig, med meget naadige Ord, gav ham de allersundeste Raad og Advarsler, men maatte omsider overlade ham sine egne Raad og Rettens Behandling. Imidlertid strekkede sig Griffenfelds Fald til kiendelig Tab og Skade for den almindelige Velfærd, og man savnede ham snart, saavel i den Svenske Krigs Udførelse, som og i dens Slutning ved Freden til Fontainebleau.

Dette leder os til en kort Betragtning af samme Krig, som fra An. 1675, varede i fem Aar. Oprindelsen var, ligesom i forrige, den Europæiske Balance, dog saaledes, at Dannemark denne Gang med (302) større Føye, kunde siges at være nødt dertil, **Rigernes Forsvar.** ifølge af hine Balance-Holderiske Grundsetninger, naar deres Ret og Gyldighed hos Overdommeren settes forud. An 1672 gjorde Frankrig et Anfald paa de foreente Nederlande, hvis Undergang, som syntes nær for haanden, Tydskland og Norden ikke kunde see paa, uden selv at befrygte de farligste følger, heldst da Frankrig tillige forestillede sig Tydsklands Bevægelse, og for at holde dem tilbage, havde mod store Subsidier, betinget sig af Sverrig, en Armee, som i Pommeren skulle staae færdig og holde de Tydske hjemme. Disse maatte da ogsaa see sig om efter nogen Jevnvegt mod hin Overvægt. Udkræver Alliance. Til den Ende sluttede Kæyseren, Churbrandenburg, Wolssenbyttel, Celle og Hessen en anden Alliance, til Felleds Forsvar. Da nu Dannemark, saa meget som nogen af disse, havde Aarsag at forestille sig sin Skiebne, naar Naboerne vare undertrykte, saa sluttede det med dem et defensiv Forbund i Brunsvig, af hvilke det havde faaet Hielp i forrige Krig, og nu var Hielp skyldig, heldst da det selv paa nye stod i Fare. At den Frygt ikke var ugrundet, viiste sig strax Anno 1674 da de Svenske, saasom Frankerigs Allierte, faldt af Pommeren ind i de Churbrandenborgske Lande. Man saae strax, at Dannemark maatte opfylde sit Løfte, hvilket Frankrig søgte at afværge, ved Tilbud af nogle Tønder Gulds aarlige Subsidier, ligesom Kong Carl XI i Sverrig paa samme Tid, beilede til Kong Christians Søster, Printzesse Ulrica Eleonora (*).

(*) Denne Kongelige Brud antog sig troeligen de Svenske Fanger, som i Krigens Tid bleve førte til Kiøbenhavn, og ville allerede, som en tilkommende Lands-Moder, vise alle Prøver paa en særdeles Omhue for deres Pleye, Helbredelse og Forsørgelse.

Denne blev han tilstaaet, (302) og levede som hans forlovede Brud i fem Aar, da hendes Brudgom og Broder førde Krig med hverandre: Thi Kong Christian holdt Ord efter sin Alliance, og erklærede den 25 September Anno 1675 Krig mod de Svenske, som tillige bleve declarerte for det Tydske Riges Fiender.

Og Krig mod Sverrig. Og da Hertug Christian Albert af Gottorp, skiont han havde Kongen, til sin Sikkerhed i eget Land, lade ham i Rendsborg anholde, indtil han lovede i Nød, det han siden ikke ville holde, angaaende Souverainitæten, hvilken ogsaa i Nøds-Tid var Dannemark aftvungen.

Vismar, Stralsund og Stift Bremen indtages. Dernæst anvendtes den første Expedition paa at borttage Wollin, Wolgast og der stærke Wismar, som snart capitulerede, efter at Udenværkene ved Storm vare indtagne. I Stralsunds Beleyring foreenede Kong Christian, sig med de Brandenburgske, og i Stift-Bremen med de Lyndeborgske og Mønsterske, som der indtog alting, saa nær som Stade. I næste Aar 1676, indtog den Danske Admiral Niels Juul Visbye Fæstning og gandske Gulland. Imellem Bornholm og Rygen mødte han i May-Maanet, den Svenske Flode, canonerede den i to

Dage, og maatte vige da den i Skibenes Tal var ham dobbelt overlegen. **Herlig Seyer til Søes.** Men efter at han havde forstærket sig, mødtes de atter i Junio, under Øeland, da de Danske ikke savnede en Baad, men de Svenske 10 Orlogs Skibe, og blandt dem et kaldet Svenske Krone, paa 140 Canoner og 1000 Mand. **Indfald i Sverrig.** Til Lands gjorde den Norske Statsholder Gyldenløv et Indfald i Bahuus-Lehn, slog de Svenske ved Qvistrum-Broe, og indtog Oddevald og Vennersborg samt Brandskattede Dalerne, og Vester-Gotland, hvilket dog snart fik Undsetning ved Magn, de la Gardie, saa at Gyldenløv drog tilbage. Kong Christian (303) selv indfandt sig i Skaane, hvor Helsingborg og Lands-Krone bleve indtagne, Malmøe og Halmstad belagde, men Christianstad med Storm erobret, ved Hertug Johan Adolph af Pløn. Skaaneske Fæstninger indtagne. Siden gik Christianopel og Carlshavn over ved Accord. Paa den anden Side undsatte Kong Carl det bloqverte Halmstad, hvor General Dunkam blev slagen, og da man ligeledes ville befrie Malmøe kom det den 4 December til et Feldslag, i hvilket begge Konger personligen commanderede. **Slag ved Lund.** Af Begyndelsen syntes Seyren vissest paa de Danskes Side, da deres høyre Fløy drev Fiendens venstre paa Flugt og borttog dens Artellerie. Men paa det venstre Fløy fattedes Hertug Johan Adolph af Pløen, som kort tilforn, havde taget sin Afskeed, i hvis Sted General Arnstorf maatte vige, og lade sine Canoner blive staaende i Isen, saa og opgive Helsingborg. Dog dette tog General Schack i Begyndelsen af Aaret 1677 tilbage, saa og i Lund endeel Svensk Artillerie. Hvad som meget befordrede de Danskes Fremgang i Skaane, var et Slags Partiegængere kaldte Snap-Haner. Disse opbragte Bønderne, som erindrede sig den forrige milde Regering under Danske Konger, gierne ønskede sig den igien, og derfor i Huul-Vejene skøde, ligesom Norske Bønder, med riflede Bysser. Blokeringen for Christianstad, som havde varet et halv Aar, slog Kong Christian selv tilbage, men maatte see, at Carlshavn og Christianopel atter faldt i de Svenskes Hænder. Om Malmøe var det Kongen meest at gjøre, og den syntes næsten i hans Hænder, da de til Storm anlagte og med Mandskab opfyldte Stier, ikke vare stærke nok, men braste i tu, hvorover 1500 Mand satte Livet til. **Tab for Malmøe.** Kort efter, nemlig den 14 Julii forefaldt et blodigt Slag ved Lands-Krone, hvor Seyeren, (305) ligesom ved Lund, først syntes i de Danskes Haand, skiønt disse omsider vigede Valpladsen, efter at Fienden havde tabt lige saa mange, som de, nemlig et par tusinde Mand paa hvær side. Og Lands-Crone. Paa de Norske Grendser gik det lykkeligere, hvor ey alene Statholder Gyldenløv indtog Malepert og det for uovervindelige anseete Marstrand, samt Slottet Gustavsborg og Carlsteen, men ogsaa særdeles General Major Løvenhielm indlagde med 3 á 4000 Mand en herlig Seyer mod 10000 Svenske under Grev Oxenstierns Commando, hvilket hart ad alle bleve nedlagte paa Stedet. **Og legge Ære ind.** Ikke meget bedre gik det en mindre Trop under Grev Sparre, som indtrængde sig i Tronhiems Stift, og ville ruinere Røraas-Verk, men eftertrykkeligen bleve drevne tilbage.

Stor Seyervinding i Kiøgebugt. Den tapre Admiral Juel var i denne Sommer særdeles lykkelig, da han først under Lange-Land, sloges med 9 Orlogs Skibe og 12 Fregatter, hvilken Esquadre blev ruinernet og 5 Skibe opbragte til Kiøbenhavn, siden forefaldt den 1 Juulii det store Søe-Slag i Kiøgebugt, hvor han med 31 Skibe totaliter slog den Svenske Flode af 36 Skibe, under Admiral Horns Commando, de Danske tabte intet Skib, men toge 11 Svenske og opbrændte endeel fleere. Efter Slaget, kom den Hollandske Admiral Tromp med 10 Skibe, som forenede sig med de Danske, skiønt uden Fornødenhed, da den Svenske Søe-Magt noksom var svækket. Som man nu i de erobret Svenske Skibe, havde forefundet den Ordre, at naar de fik Magt, skulle de overfalde Siælland med Skiænden og Brænden, saa seylede endeel Danske til Øeland, indtoge Fæstningen, dræbte Garnisonen, plyndrede Landet, og afslog de fra Calmar tilsendte Hielpe-Tropper. En anden

Esqvadre anfaldt Smaaland og afbrændte Vestervig. Den tredje Esqvadre tog Kong Christian (306) med sig selv til Land Rygen, hvor han i October-Maanet, fordrev Grev Kønigsmark, som kastede sig i Fehr-Schanze. **Og Pommern.** Denne blev beleiret, men fra Stralsund undsat, og de Danske drevne tilbage. Dog komme de snart igien, indtog den og littede derved Stralsunds Indtagelse af Brandenborgerne, som tillige fandt megen Hielp ved den Danske Flode. Da denne Anno 1678 gandske havde Overmagt i Østersøen, var Hensigten, at lande med 8000 Mand ved Stokholm. Dog dette lod sig ikke gjøre, og man nøyedes med at sette Ild paa Magazinerne i Ysted og Carlshavn. Da imidlertid baade Stralsund og Grifsvald overgik til Churfyrsten af Brandenburg, saa at Svensken nu gandske var fordreven af den Tydske Bund, maatte deres Garnisoner, efter Capitulation, overføres til Sverrig, bleve og forsynte med Kongelig Danske Sjø-Passer. **Svensk Transport strander paa Bornholm.** Dog disse gieldte ikke til Lands, langt mindre mod Guds Veyer og Vind. Denne gjorde, at nogle tusende Svenske, den 4 December strandede under Bornholm. Der druknede 2200, 1000 begierede Qvarter og Livs-Ophold, som blev dem tilstaaet, men 400 satte sig til Værge, skjønt det Lands stedse bevæbnede Bønder snart lærde dem at bede om Livet, og ligesom Resten, aflegge deres Gevær. Det ansaae Sverrig for en Overtrædelse af Reisepasset, skjønt ingen Upartisk kunde dømmee saa, thi at nogle af dem bleve nedlagde ved Landingen, af de om Passet uvidende Bornholmske Indbyggere, kunde ikke fortænkes disse sidste, som vare vante til at værge deres Land, ikke heller at de giort sig til Herrer af Landet, og maaskee ikke skaanet Indbyggerne saaledes, som de af dem skaante. I Foraaret 1679 indfandt sig nogle Svenske Skibe under Bornholm, hvilke (307) af Commandeur Barfor bleve bortjagede. **Fleere Fordeele til Søes.** Admiral Juel drev den Svenske Esqvadre under Hans Wagtmester, indtil Clamar, og under Øeland slog Vice-Admiral Span 6 Skibe i den gandske Flodes Paasyn, samt fangede Skoutbynacht Løve, og lod det første Skib kaldet Rigets Nøgle, springe i Luften (*)

(*) Af Kong Christian den femtes Krigs-Historie, haver Hr. Capitaine Fridenreich An. 1758, ladet trykke den første Deel in 4to, og det var ønskeligt, at samme blev fortsat, heldst da denne store Konges Historie i Almindelighed, endnu ikke nøyagtig er beskreven. Hos os Danske er det, frem for andensteds, sædvanligt, at Kongernes Historie meget sildig kommer for Lyset, og dette kunde være taaleligt i den betragtning, at den nærmeste Slægt selv ihukommer det væsentlige deraf. Men den Skade som imidlertid reiser sig af alt for lang Taushed, er Sandhedens Hinder. Fremmede og altsaa mindre kyndige, eller og ilesindede, finder derved Tid og Rum nol til at skrive, paa vor regning, hvad dem lyster. Naar siden deres Vildfarelse have vundet Borgerskab i andre Landes-Historier og i alle slags Compendiis, da komme vi alt for sildig med vor Modsigelse.

Dannemark forlades af sine fleeste Allierte. Efter en Krig, som var ført med Seyerrige Vaaben, syntes det ikke, at Dannemark maatte have forestillet sig en Fred uden al Fordeel. Dog gik det saa. Kong Christian fandt sig meget uventelig forladt af sine fleste Allierte, som til Nimwegen gjorde en særdeles Fred med Frankerig, saasom Sverrigs Understøtter. Chur-Fyrsten af Brandenburg blev alene bestandig, indtil Frankerig, som nu havde frie Hænder, stod færdig at anfælde de Brandenburgske Lande i Vestphalen, da Churfyrsten gjorde Fred til S. Germain, og gav Sverrig det meeste af sine Erobringer tilbage. Dannemark kunde ikke heller længere beholde (308) sit Bytte, siden nogle tusende Franske allerede marscherede ind i det Oldenborgske, og truede snart at komme nærmere, dersom man ikke gav deres Allierte Venner tilbage, alt hvad dem i Krigen var frataget.

Nødes til at gjøre Fred uden Fordeel. Dette maatte loves Fontainebleau den 19 Aug. Og siden ratificeres til Lund den 2 Sept. 1678, saa at Sverrig fik Land-rygen, Gulland, Marstrand,

Helsingborg og flere fratagne Steder tilbage. Ligeledes blev Hertug Christian Albret af Gottorp paa nye tilstaaet Souverainiteten over sin Part i det Slesvigske, skjønt ikke det jus armandi, som han sidst deraf ville slutte, og til Dannemarks største Usikkerhed, bygede adskillige smaa Fæstninger, hvilke Kongen kod sleife. (*)

(*) Til at opbygge, foruden Tønningens Fæstning, fire mindre Skandser i det Slesvigske, lod Hertug Christian Albret eengang komme 500 Svenske fra Stift-Bremen, og en anden Gang 1200 af samme Nation fra Pommern. Dette faldt Dannemark utaaleligt og bestyrkede dets gamle Klagemaal over at samle Ild i sin egen Barm. Naar Sagen betragtes fra denne Syns-Punkt, da bortfalder i det mindste en god Deel af det, som ellers kunde kaldes Haard Medfart. Haard var den vist nok, da Hertugen, i sin Rendsborgske Arrest, maatte overgive Souverainiteten. Men ikke meget bedre var Kong Eridr. III deran, da han i det beleyrede Kiøbenhavn, maatte indrømme den. Det eene onde drog det andet efter sig. Herren er den som dømmes. Imidlertid toge Meniskene sig til rette med Magt mod Magt, og naar det først er kommet dertil, da spørges ikke om meere eller mindre.

Ueenighed med Hertugen af Celle. Det samme skeede 1693 med den Fæstning Ratzeborg, som Hertugen af Celle havde anlagt i det Sachsen-Lauenborgske, alt saa paa de Holsteenske Grændser, hvilket Kongen fandt sig fornærmet ved og ryddede af Veyen, heldst eftersom det Celliske Hof nyeligen havde blandet sig i Kongens Stridighed med Staden Hamborg, og med sine Tropper bestyrket dem, som (309) satte sig mod Kongens Anfordring paa en Stad, der laae i hans Land og under hans Beskiærmelse (*)

(*) Denne Stridighed blev An. 16867 afgjort ved en submissee Skrivelse fra den Hamborgske Magistrat, som truedes med Bombardering. Derpaa blev slagen en Medalje med et atten Gange igientaget P. Betydningen deraf skal være følgende: Propter Preces Plurium Principum Propinqvorum, Pius Patriæ Pater Petulantibus, Pristinæ Perviciæ Poenitentibus, Poena Prætermisssa, Pepersit, Pacem Patentibus Permilit.

Grevskaberne Oldenburg og Delemenhorst blive Kongelige. Det Oldenburgske Grevskab, saasom Familiens Stammehuus, fik denne Konge Anno 1676 foreenet med sine Lande, efter at det allerede 1667 ved den sidste Greves Anthon Gynters Død, var hiemfalden til det samtlige Holsteenske Huus, men længe havde staaet under Proces, imellem den Kongelige og den Gottorpske Linie paa den ene Side, og den Fyrstelig Plønske Linie paa den anden Side. Det Gottorpsk Huus fortsatte Sagen, men Kong Christian forligte sig i Tide og vel betænkt, med det Plønske Huus. Dette Sidste vandt Sagen ved den Kæyserlige Hof-Ret, i forbemelte Aar, og ifølge af det allerede treffede Forliig, blev det Plønske Huses Andeel i Oldenburg, Kongen overladt mod et Æquivalent af det Nordborgske Fyrstendom paa Als og endel Penge. **Hielpetropper sendte til Engelland.** Da Kong William i Engelland saasom Kong Christians Svoger, ved Parlamentet var indfaldet til den af hans Sviger-Fader Kong Jacob II forladede Throne, der at beskytte Landets Religion og Frihed mod det Papistiske Forbund, saa sendtes ham til Skibs fra Lister-Dyb, Anno 1689 et Corps af 7000 Mand Danske Hielpe-Tropper, under Printz Ferdinand af Vürtenberg hans Commando, hvilke i de tre næstfølgende Aar, gjorde meget til at stadfæste Kong William paa Thronen, i de haarde Trefninger (310) ved Drogheda, Ballymore og Achrim, ligesom de siden, med største Tapperheds Roes, tiente i Nederlandene mod Frankrig.

Kongens Død. Endelig kom Kong Christians Tid til at gaae hen og sove med sine Forfædre. Da han hørte, at Ober-Cammer Junker Lewin Knuth, saasom hans gamle Tiener og Gemyts-Ven, var død,

Erik Pontoppidan, Den Danske Atlas Tomus I 1. Bind, 1769

spaaede han sig selv intet langt Liv, og opfyldte saadan Spaadom den 25 Aug. 1699 i sin Alders 54 Aar, efterladende, foruden sin Thronfølger, en Søn ved Navn Printz Carl og en Daatter Printzesse Sophie Hedevig, begge bekiendte af Alleslags christilig og Kongelig Dyder, og begge henlevende i eenlig Stand. Liget blev biesat i Roskilde Dom-Kirke.

Symbolum var: Pietate et Justitia.

